

JÕULUÕHTU

„Võta ja loe!” jõulualbum

Jõuluõhtu maastik

Waata, su kuningas tuleb sulle!

kama ja suu imetlewaid sõnu kuningas tuleb sulle!...

Prohwet hüüab kõiki üles jõululapsukesele waatama. Mida on meil siis öieti näha lapsukeses sõimes?

Meie näeme temas töötatud maopea tallajad. Kuis nii väljapääsemata raskest seisukorras oli kogu inimsugu. Üks, kes oli wägewam neid, oli sidunud ja orjastanud inimese. Raskest lasus inimesel patuoorjus. Ilka painajalikumaks muutus orjategu. Seal, kes süngemat patuööd, seletab prohweti otsiw film elutaewa foonil tõuswat heledamat tähte — maopea tallajat — Jeesust. Pole ime, et ta kõiki hüüab üles waatama temale. Seal on tõesti midagi näha — lunastus, wabakslasimine ja uus aeg on tulemas.

Meie näeme temale waadates ka sügawat ristiwarju — lunastuse ja päästmise wõidumärki. On põhjust waadelda lapsukesest sõimes, kes on tulnud selleks, et saada Jumala Talleks, kes kogu maailma süü ja patu talub Kolgatale ja maksab kõik. On küllalt põhjust mõista prohweti waimustatud imetlushüüdu: Waata! Waata! Jah, see ongi Jumala Tall, kes kogu maailma patu ära kannab ja täie ning igaweise äralunastuse korda saab!

Meie näeme temale waadates ka patuste sõpra. Tema tuli selleks, et otsida ja õndsaks teha patuseid. Kuis peaks meie süda imetluses ja hädas andumuses põlwitama sõime juurde, et tänada jõululapsukesest, kes selleks oli jätnud au ja õndsuse Isa juures, et otsida meid, kes olime surnud pattude ja üleastumiste sees. „Waata, waata!“

Läbi pimedama aegloo loori, seletab Wana Testamendi prohweti usufilm kuningate Kuninga tulekut eluõõsse, meie juure. See, kuidas ta teda näeb, paneb ta südamet hõiskama ja suu imetlewaid sõnu

lausuma: Waata, su

Kui hüüab prohwet ja hõiskab meie õnneliklane süda. Tema armastab ka mind, suurimat patuste seas! Ta tuli mind patuõõsse effinud otsima — ja õndsaks, õnnelikuks tegema.

Meie näeme temale waadates, õrnamat, kaastundlikumat ja ohwriõõmsamat inimest. Ta ise lausus: Öppige minust, sest mina olen südamest alandlik. Kuis karistab meid ta isiku täis harmoonia ja kisub meid endaga ilusama, parema ja pühama elu poole üles. Kes kord on waadanud temale, ei wõi kunagi enam leppida oma elu inetusega ja madalusega, igawesti ta süda hüüab täiuse järele, mida filmas kord õndsas tunnil oma Isjandas. Tema isik on muutunud inimesi ja aegu ja muudab tänapäew weel igatühte, kes waatab temale.

Meie näeme temale waadates ka hinge kuninglikku suursugust olekut. Orjarewest ei leia meie tema juures tilkagi. Wabal, kuninglikul sammul ta läheb läbi ilma. Ka ilmade hinna eest ta ei nõikuta oma põlwe korrafski pimeduse jõu ette. Waata temale ja õpi mõistma, et keda Boeg teeb wabaks, on tõesti waba. See ei paindu meelituse nõiaringsis ega ahwarduse tuleriidal, kes kord on tema isiku läbi saanud uue mõiste sifemisest wabadusest, suursugusest olekust, täielikust priiusest. Mis ime, et prohwet hõiskab waadates temale: Waata, su kuningas tuleb sulle! Ta oli sündinud kuningas omas waimu suureses ja piiritus armastuses.

Meie näeme temale waadates ka hull kuninglikke ehteid ta peas. Maailma õõst ja põrgusügawusest tagasi tulles ta krooniti kuningaks. Ta wõitis surses. Wõttis andes. Ta on tõesti kuningas, kelle wastu surm ja põrgu oma odad jooksid puruks. Waata temale, kes pea ilmub pilwedel, kui kuningas. Suur saab olema päew, mil tohiwad kõik näha teda, kui kuningat. „Waata, waata!“ Ja su pilk upub igawikkude täiustesse, ja seletab kui läbi loori suuri, õnnestawaid asju. R. L. Marley.

Sõimel.

Ta sügavalt kummardund sõime üle — mis helgib siit temale vastu? Kui wäsimuses komistas sõime üle, enam edasi ei tahagi astu.

Kui enne kulges vaid püstipäi, käed taskus, lugedes tähti. Oli taewas ülal nii avar, lai, teed nelja kaarde olid lahti.

Ta viimaks, kui astub, nagu rõõmus, oli leidnud ukse rahuusse viiva. Alles tõde ja valgust siin näha ta sai, teadet teistele läheb sest viima.

29 XII 31.

A. Langenbraun.

Rind rahutu, igatsev, otsides julge — noid aateid, mida haarata soovis! Üle orgude, küngaste oli astumas kerge, mis vaevadest, raskusist hoolis.

Nüüd sügavalt kummardund sõime üle. Siit tõde vaatub tal' vastu. Vaid enne seiras järel kauguste vile — enam sammugi ei ihka siit astu.

Kui sa armastaksid . . . .

K. Sinik.

Külm aina kõvenes. Päeval oli sadanud veidi lund ja nüüdki õhtu tulles hõljus õhus veel üksikuid, kergeid lumehebemeid, mis tasakesi lenneldes liuglesid läbi härmas puuokste kõnniteele, või peatuma jäädes tänaval ja alleedel askeldavate inimeste riietusse. Õrnad, kerged ja puhtad lebasid nad säääl, nagu termitus kusagilt kaugelt, paremast ilmast. Ent inimesil polnud aega tähelepanna neid, sest üle linna helisesid kõikide kirikute kellad, äratades pühalikpidulikku meeleolu ja inimesed ruttasid kirikuisse ja palvelaisse. Oli ju uueaasta õhtu ja täna oli vaja tingimata minna jumalakotta, kuigi säääl aasta läbi pole käidud. Aga — „lõpp hää — kõik hää“ mõtles ehk mõnigi ruttajaist. Täna, aasta viimasel õhtul, istuti hardas meeleolus kirikus, ohati, mõeldi möödunud aastale ja siis, kirikust tulles, asuti kodus ehk tuttavate pool pidulaua äärde, et tõsta täidetud klaasi „uue aasta“ õnneks.

Tung jumalakodade uste ees oli suur, sellepärast mõned agaramad läksid juba õige varakult, paar, kolm tundi varem ära, et saada paremat kohta, kust näha õpetajat ja täna õhtul esinevat laulukoori.

Ruttajate seas oli ka isand Sooäär, soliid, keskmistes aastates härra, paksus soojas kasukas, krae üles tõstetud. Kübara ääre alt vaatasid paar väikest, veidi rasvavoltide vahele kaduma kippuvat silma, — see oli hädsooviv, ühtlasi ka endaga rahulolev pilk. Rõõmsalt rudises lumi isanda uute talvekalosside all. Oli tõesti käre külm ja isand Sooäär kiirustas samme, külm kippus näpistama ta ninaotsa, ainust eset, mis oli katmata ja mida külma vallatu käsi tabada võis.

Isand Sooäär ei kuulunud nendesinaste hulka, kes vaid Suurreedel ja Uueaasta õhtul lähevad kirikusse või palvelasse, ei — tema käis säääl järjekindlalt igal pühapäeval ja isegi äripäeva õhtuti, sest isand Sooäär oli jumalakartlik inimene ja esines isegi kõnedega kuskil tuttavas palvemajas. Tänapäev kiirustas ta just sellepärast, et jõuda õigeks ajaks kohale — tema kõne pidi olema kohe pääle alglaulu ja palvet.

Kohale jõudes leidis isand Sooäär palvela rahvaga täidetuna. Ta istus esikohale enne kasukast vabanedes ja palve-

tades põlvedel. Siis ulatas lahkelt naeratades lähemal seisjaile kätt — sellel toimingul näisid küll kadunud olevat kõik sotsiaalsed klassivahed, sest ühesuguse lahkusega pigistas ta kehvalt riietatud tööliste kui endasarnase kätt.

Pääle alglaulu ja palve asuski isand Sooäär kantsli, kõhatas hääle puhtaks, otsis taskust võetud piiblist vastava kirjakohta ja leidnud selle, algas tasase, siis aga ikka enam paisuva häälega, oma juba ammu hoolikalt ettevalmistatud kõnet. Kõne alguseks võttis ta Joh. ev. 13. p. 35. salmi: „Sestsamast tunnevad kõik, et teie minu jüngrid olete, kui teil armastus on isekeskis.“

Sütitavalt kõneles isand Sooäär armastusest. Ta oskas oma kuulajaisse mõjuda nii, et need vaimustatult aina rippusid ta huulte küljes... „Mida vajab meieaegne maailm, mis täis enese-armastust, endakasupüüdmist, mida ootab ta meilt?“ — Ta vaigis hetke, vaadates tõsiselt kuulajatele ja jätkas siis: „Armastust vajab ta, eks ole mu kallid sõbrad, meie peame kaasinimesi nii kohtlema, nagu tahaksime, et teised kohtleksid meid j. n. e.“

Kõne lõppedes pühkis isand Sooäär higi laubalt, nii palavaks oli rääkinud ennast. Ta istus oma kohale ja nüüd kõneles keegi haiglasel välimusega kahvutukollase näoga, kaunis kehvast riietusest noormees. Ka tema rääkis, naga teadvusetult tahtes süvendada eelkõneleja poolt äratatud mõtet armastusest, aga ta kõne

Püha õö.

ei avaldanud pooltki seda mõju, mis isand Sooääre kõne.

Isand Sooääre pilgud jälgisid kaastundlikult teise liigutusi. „Vaeneke, ta on ju kauemat aega tööta — omal kodus haiglane naine ja kaks väikest last, vaja õige küsida, kuidas ta käsi ka käib?“

Pärast koosolekut astus isand Sooäär noormehe juurde, küsis kuidas ta elab, kas tööd leidnud on juba j. n. e.

Teine raputas vaid pead ja oli näha, et raske tal rääkida oma, võib olla meeleehtlikust seisukorrast. Kui aga isand Sooäär taskust võttis oma kaunis kehaka rahapunga, ilmus teise näole valuline joon ja ta huuled hakkasid värisema. Seda aga ei märganud isand Sooäär. Ta võttis kotist kaks kroonilist paberraha ja surus need teisele pihku. Piinlik oli teisel, talle tungisid peaaegu pisarad silmi, aga ta surus need vahvalt tagasi ja püüdis öelda mõnd tänusõna.

„Pole vaja, pole vaja“ — keelas isand Sooäär ja, saanud teiste abil omale kasuka selga, hakkas koju minema.

Väljas oli külm veelgi kõvenenud. Selges ja puhtas talveõhus vilkusid tähed heledate, sädelevate teemantidena.

Jõudnud oma maja suurde, heledasti valgustatud esikusse, tundus isand Sooäärele, nagu lõhnaks sääl kala ja mingi vänge vedeliku järele. Ta tõmbas paarkorda õhku läbi nina, võttis siis taskust võtme ja avas paraadukse: „Vast ehk on keegi trepi alla ära peitnud“ — vilksatas mõte läbi pea. Ta avas ukse ja sulges selle siis sama kiirelt. Kodus oodeti teda: naine ja kooliealine poeg istusid saalis, kus suurel, maani ulatuval kuusel põles mõni üksik küünal, puudus vaid üliõpilasest tütar, kes oli läinud kirikusse ja pidi ka igasilmapiilk tulema.

Söögitoast kostus taldrikute klirin, seal kaeti õhtusöögiks lauda.

Isand Sooäär tahtis rääkida omakstele oma kahtlusist esikus leiduva lõhna suhtes, siis aga loobus sellest. „Mis neist asjatult erutan. Paremlas kojamees tuleb vaatab — on sääl keegi, või ei ole?“ — mõtles ta.

Äkki kostis esikust hele, läbitungiv kellahelin. Isand Sooäär võpatas tahtmatult ja ta süda hakkas valjult peksma.

„See on Lilli,“ — ütles proua Sooäär ja tõusis laisalt, et ust avama minna. „Olen talle mitu korda öelnud, et ta ei kõlistaks nii valjult, aga või ta nüüd kuulab.“

Oligi majatütar Lilli, ta nägu aga avaldas ärevust ja ta hingeldas kiirest käigust.

„Kuulge, mis sääl esikus siis õieti lahti on?“ küsis ta vaevalt jõudnuna tupp. „Sääl lõh-

nab ju, nagu oleks terve koorem haisevaid kalu sinna ära peidetud.“ —

„Ma nagu tundsin ka seda“, ütles isand Sooäär. „Arvan, vast on keegi kahtlane isik end trepi alla ära peitnud.“

Naine ja poeg tungisid nüüd ka lähemale, poiss isegi tahtis, mõtlematu nagu laps kunagi, kohe vaatama minna, mis sääl siis on? „Tagasi, minge kõik tupp!“ — kamandas isand Sooäär. „Anni,“ pööras ta teenija poole, „mine kutsu kohe kojamees.“

Kojamehe tulles trügisid kõik jälle esikusse, aga isand Sooäär ei lubanud perekonnal liig lähedale minna.

„On sääl tõesti keegi peidus, võib ta, ei tea mis teha. Las juba parem kojamees vaatab, mis sääl on.“

See sammuski trepist alla ja vaatas nurka, millise moodustas trepi käänak ja seal asuv suur kapi. Kojamees vaatas sinna, kuid ta nägu ei avaldanud pisematki kartust, kui ütles: „Siin on tõepoolest keegi peidus“. —

Kojamehe imelik ülalpide julgustas teisi ja nad trügisid kõik ettepoole.

Nurgas kägaras istus väike, umbes neljaviieteistaastane poiss; ta oli oma õhukese kuue üle näo tõmmanud ja magas. Kojamees puudutas teda õlast ja nüüd kargas poiss püsti,

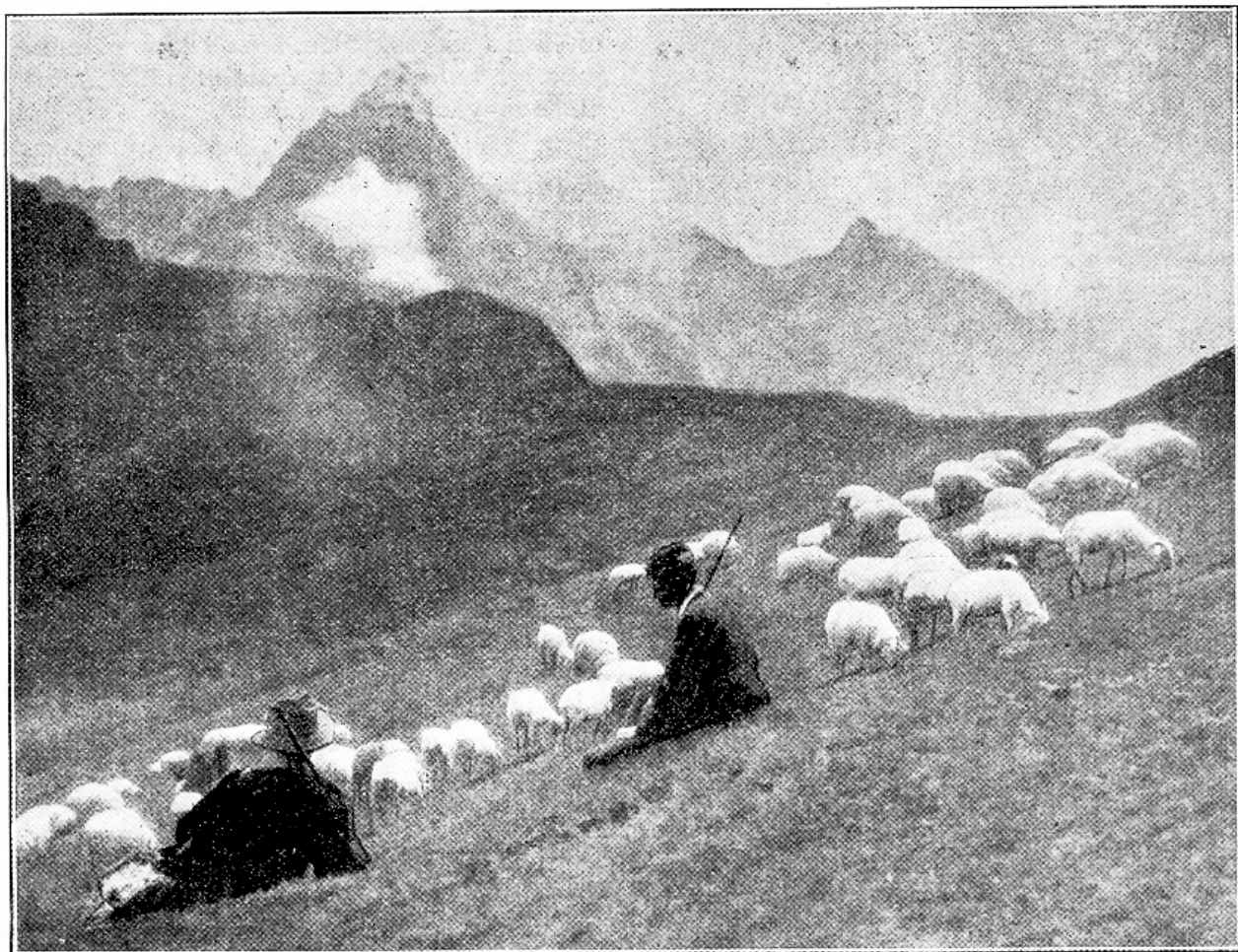
Kuub langes näolt, sääl vaatasid hirmunud, tumedaist varjudest piiratud lapsesilmad. Ta riided, mis päris räbalais tolgendasid kuidagi liig suurtena lahja kogu ümber, neist vist hoovaski vänget lõhna, mis nii oli heidutanud isand Sooäärt ja ta tütar.

„Mis sa siin teed?“ küsis kojamees. Hääl pidi vist kõlama karmina, aga pilk armetule kogule pehmendas seda tahtmatult.

„Ma — ma“ kogeles poiss. „Mul puudus raha öömajale minekuks ja siis ma tuln siia, siin oli nii soe ja hää . . . Ärge andke mind politsei kätte,“ nuuksus ta vaadates hirmunud pilgul kord ühe, kord teise otsa.

„Noh, hää küll,“ ütles isand Sooäär, „aga tee, et sa kohe kaod, säh, siin on sulle öömaja raha, ja nüüd ruttu —!“

Poiss võttis uue kahekümneviie sendilise, ilma et oleks tal meelegi tulnud tänada, heitis vaid veel ühe ara pilgu sooja nurka, kus oli nii hää olnud uinuda, ja kust nüüd pidi jällegi minema õue, kärelda külma kätte, siis aga rasket paraadust suuri vaevu lahti tõmmates, kadus ta mannetu kogu õhe. Mõni hetk seisid isand Sooäär ja ta perekond vaikivatena trepil, siis aga mindi söögិតuppa, kus ammu juba ootas pidulikult kaetud laud. Aga pühade tuju oli see vahejuhtum siiski pisut rikkunud. Oldi vaikivamad, kui muidu ja õudusvärinail mõeldi paar korda koledale lõhnale ja sellega kaasas-käivale sündmusele.

Karjased olid väljal ja hoidsid oma karja . . .

Undki ei saanud isand Sooäär nii ruttu, kui muidu. Kaua ta viskles unetuna voodis, kuulates magava naise ühetoonilisi, rahulikke hingetõmbeid. Viimaks vajusid tal silmad veidi kinni, kuid ta avas nad kohe jälle. Talle näis, et saalist kostus mingi salapärase kobin. Isand Sooäär vajutas elektrinupule ja tuba lõi valgeks. Ka saal oli valgustatud, nüüd nägi ta seda.

„Mis see siis tähendab?“ — mõtles isand Sooäär. „Ma ju ise enne magama heitmist kustutasin saalis tule.“ — „Ta lükkas magamistoa ukse lahti ja esimene asi, mis puutus talle silma, oli väike armetu poisikogu. See konutas jõulupuu all, oli oma viletsa kuuekese üle näo tõmmanud ja magas.

Isand Sooäär seisis ehmatuses keeletuna. „Kuidas ta siis siia sai?“ mõtles värisedes. Tal oli äkki väga halb, vänge kalalõhn pani pääpööritama. Tahtis ruttu poisikese poole astuda, aga jalad olid nagu tina täis, ta ei saanud teha ainustki sammu.

Sääl — kuub libises poisi kahvatult näolt, ja nüüd nägi isand Sooäär midagi, mis täitis teda ääretu imestusega: poisi haruldaselt kahvatu nägu oli kaetud verepiiskadega, ja ta

pruunidel käharjuustel asus okaskroon. Selle alt aga vaatasid suured, sügavselged silmad, lõpmata kurbusega isand Sooäärele.

Ta veretud huuled liikusid ja nüüd kuulis isand Sooäär, kuidas Õnnistegija sosistas: „Kui sa mind tõesti armastaksid, ei ajaks sa mind külmal talveööl õue.“

„Aga ma ei teadnud ju, et Sina see oled, Issand“, tahtis isand Sooäär vabandada, kuid sääl samas mäletas ta: „Mis teie iial olete teinud ühele neistsinaseist . . . .“ ja sõna ei tulnud ta suust.

Jeesus aga tõusis, ja hakkas ukse poole minema.

„Ära lahku minust nii, Õnnistegija“ — tahtis isand Sooäär öelda, kuid ta kõrist tungis vaid mingi ebamäärane heli. Valgus kustus, saal muutus järsku kottpimedaks. Isand Sooäär tundis, kuidas hakkab vajuma — kuhugi põhjatusse kuristikku. Nüüd vast pääsis karjatus ta suust ja ta ärkas — üleni higine.

„Mis sa karjud kesköösel?“ — tõreles naine. „Mis sul viga, vast nägid paha und?“

„Poiss, poiss oli siin, tal oli Õnnistegija nägu ja okaskroon pääs“ — sosistas isand Sooäär lõdisedes.

Nüüd nägi isand Sooäär midagi . . .

„Mis sa sonid,“ taples naine. „Su närvid on üsna rikked, olen seda ikka öelnud, nüüd juba iga uulitsapoiss avaldab sellist suurt mõju, et seda veel uneski näed.“

Isand Sooäär ohkas. Tal oli heameel, et nähtu oli vaid unenägu. Kuid siiski, nagu oleks kusagilt kostnud Önnistegija hääl: „Kui sa mind armastaksid, siis ei ajaks sa mind öösel külma kätte.“ „Ja, aga mis pidin ma siis tegema? Ega ma ju räpast, vängelt haisevat uulitsapoissi ometi oma korterisse ei võinud lasta. Ja neid on ju nii palju, kes suudakski kõiki aidata.“

Siis tuli talle meele, kuidas ta ju ka ikka „jõudu mööda“ vaesemaid aidanud. Tänaigi alles andis Metsale 2 krooni.

Ja isand Sooäär pööras teise külje, mässis end soojemalt siidvoodriga tekki ning uinus uuesti, nüüd juba rahulikku unne.

Räpast poissi, kes oli Önnistegija, ei näinud ta enam unes.

Eevald Mänd

Kerjuslaps ja Jõululaps

Legend.

I

Lumele, valgele pani palja jala pakasel jõuluööl. Talviselt, kirkalt tähtede teelt tuli jalutelles alla.

Jõuluööl, mil helisesid kellad üle sinise lume, kuu tegi kahvatuks, kurvaks ta jume, silmad nii valusalt hellaks.

See oli ööta sündimisöö . . . Armastus tõi teda siia, Valgust pimedusse viia see oli siis ta töö.

Võõraks jäi ilmal ta hing — armastust raske on mõista. Surmaga seda näidata võis ta — ümber pilkajate põrnitsev ring.

Armastus tõi teda tähtede teelt tagasi taas Kolgatamaale. „Kas on lõpp tulnud ju ööle?“ küsisid kahvatud huuled tal teel.

II

Öö oli külm ja kellade laul ülistas sõimet ja risti. Valusalt sest edasi ta kisti Sinna, kus laulusid hõljutas tuul. Teeliste tuline kiriksõidu rutt hooletult lumme ta paiskas.

„Kristus on sündind!“ üks hõiskas — joobunud hääles seal juubeldas patt.

Kutsuvad kellad inimjõugud säravas kiriku viisid. Kurb oli ta ja üksik — Ümber vaid pakane paukus.

III

Äkki, seal hangel, kes see? Keegi sääl istub ja nutab. Pisarate läbi seda vaatab, kes on jätnud seks ööks kuldvöö.

„Mis teed siin?“ talt küsib. „Kodutu, kurb olen ja külm . . . Jõuluööl terve maailm pidutseb, kaduda mind käsib.“

Pisarad palgeil jäätand Sinistes silmades kurbus. Nõnda noor elu sääl närbub. Ümber kõik südamed jäätand.

„Ikka pole tulnud veel koit!“ Kumardudes orvukese üle Libiseb pisar üle pale . . . Kaugel teel kellade sõit.

Valgele lumele pani jala kellade, tuledes ööl. Orvukese käsi ta võöl, kellel käe pannud ümber öla.

Üle pidutseva, tuledes jõulu lähevad tähtede teed. All ent kihutavad reed Ja kõlavad joobnute laulud.

Newton Centre, Mass.

1. oktoobril 1932.

Siis kui helisesid jõulukellad.

R. Rändur.

Kõrgel, müstilise kuusemetsa ääres, asub põline „Metsatalu“. Lund on ohtralt sadanud, puud paistavad kui valged kangelased, kes omi käsi sirutavad üle lameda maja katuse, tahtes kui varjata teda lähenevate saatuse tormide eest.

Talu õues askeldavad inimesed, rutatakse toast õue, ja õuest tuppa. Kõigil on rutt, ka vanale karja-Murile ei anta täna rahu — mitu korda on ta end asetanud trepile värsketele kuuseokstele, kuid aina, ja aina inimesed tulevad ning Muri peab alandlikult, saba jalgade vahel, kõrvale pugema.

Toast tuleb meelitatav vorstide ja saia lõhn, mis iseäranis võimsalt ärritab Muri ninasõõrmeid. Kas teab ta, et on jõululaupäev? Saba sorgus, longib poolpime koer õues, raputades vahetevahel mustalt kasukalt valget lund.

Vana perenaine täna midagi ise ei tee, tuleb vaid vahel punaseks nutetud silmil tagatoast ettetuppa, et mõnd käsku anda tüdrukule, ja siis lausub ta ikka sügavalt ohtes: „On ikka vist viimane ots käe,“ kus juures vanad tõntsid silmad taas vesistuvad. Siis kaob ta jälle tahatuppa, kust veel tükk aega ninanuuskamine kostub.

Nurgas voodis vana lapiteki all vaevleb taluperemees oma viimseis vaevades, ning vahete-vahel tuleb kähisevalt, läbi köhimise ja

rögistamise, hääli kui haua põhjast: „Kas tuli juba?“ Eitavat vastust saades, nagu tugevneksid valud, sest siis kostub oigamine eestuppagi, ja eideke tooli peal oigab ka südamest kaasa, kui oleksid temalgi valud.

On juba pime. Eestois süüdatakse lamp põlema. Üks uudishimulik valgusekiir hiilib tasahilju tahatuppa, ja langeb eidekese näole, kes toolil kõssitades, pea sügavalt norgu vajunud, on jäänud muredes tukkuma. Ta näeb und, oma ilusast möödunud noorusajast. Taas on ta noor ja jookseb oma nobedate jalgadega talu õuel ning teeb viimseid toiminguid. Siis istutakse saani ja sõidetakse kiriku. Kui ilusasti täna õpetaja kõneleb, ja kuidas säravad täna küünlad, mõtleb Mari ning piilub salamahti meeste pinkide poole, kus istub tugev mehekogu. Nende pilgud kohtavad — neis põleb esimese armastuse tuli, südamed aga tuksuvad, peaaegu kuuldavalt.

Tagasisõit viib üle hämarate lumiväljade. Kahekesi istuvad nad saanis, sooja teki all, hobuse kiirustades kodu poole. Südames on nii soe ja helge — sealgi kui säraksid küünlad. Ja siis tõstab Märt oma käe üles taeva poole ning vannub Marile igavest truudust ja armastust, kuna teise käega vajutab teda tugevamini oma rinna vastu. Nad on nii õnnelikud — ja soovivad, et see saanisõit igavesti kestaks, kuid järsku hakkavad kellad helisema, nad helisevad nii tugevasti, et Maril hakkab valus, ta ehmub, ja ärkab — Tunneb teravat valu peas, pea oli langenud vastu voodi otsa — kuid kellad ikka helisevad. Nüüd teab Mari, mis kellad need on. Ta ruttab välja, kuna silmade ees seisab ikka veel armas unenägu. Väline külm õhk teeb meele selgeks. Kaheksateistkümnelt aastast õnnelikust tüdrukust on saanud vahepeal vana hall eideke.

Üleni aurav hobune seisab trepi ees, ning saanist teki alt poeb välja pikk mehemürakas, kuna lõbus hääli hüüab: „Tere ema!“ Mari tunneb tugevat käepigistust, vänget viina haisu, ja ei oska midagi lausuda. Siis toibub pikkamööda ja hakkab kõnelema pojaga hellalt, anuvast sealjuures oma väriseva käega siludes poja suurt ja

H. Laipman.

Talvemaastik.

tugevat kätt. „Jõudsid viimaks pojuke ka koju.“

„Noh,“ vastab poeg, „su kiri ajas ju vägisi kananaha selga.“

„Ega ma muidu“, vabandab ema, „aga eks sa näe ise varsti, et me taadiga on ju kõik otsas,“ lõpetab vaikselt ja härdalt, kusjuures uued pisarate jõed veerevad mööda kortsunud palgeid alla.

„No, kus see vana siis on?“ küsib poeg kärsitult. Nii võikana tundub selline karm hää selles vaiksuses Metsatalus, kus oldi harjunud tasa rääkima ja kikivarvul käima.

„Huu,“ ütleb Madli, „kust see metsaline küll välja on tulnud, kas sihukesed need tudengid ongi?“ „Ja haiseb kui vana koer viina järele“, täiendab teine tüdruk tülgestanud näoga.

„Mis sellest veel,“ seletab poisikese ohtu sulane elutargalt, „saanis oli veel terve laadung pudeleid ja muud kraami.“ „Hirmus,“ kurdavad tüdrukud.

Vahepeal on ema ja poeg astunud tahatuppa. Vana Märt kui hakkaks elama, kui näeb oma suurt härrasmehest poega enda voodi juures. Just kui valudki väheneksid ja ta räägib läbi kõha ja nuuskamise, kuna kondise käega hoiab poja lihavat kätt:

„Pojuke, kas viimati ometi tulid — ma ootasin ju mullu — aga sul vaesel oli vist palju õppimist, või muud?“

Poeg vaikib, kuna silmad on pööratud akna poole. Isa jätkab uue jõuga: „Näe pojuke, mu elupäevad, Issand halasta, jõuavad õhtule, — ja nüüd pean oma maapealse rändamise lõpetama. Tahtsin sinule veel mõnda rääkida, enne kui surm mu suu igavesti suleb.“

Vaikus.

Isal on kange tegu rögistamise ja nuuskamisega, Mai istub toolil kui look, ning hoiab rätiku nurka suu ees, et mitte tähtsat silmapilku segada oma nutuga.

Poeg on kõigel ajal vaikinud, kuid nüüd läheb veidi erksamaks. „Vist tuleb nüüd mõni huvitav jutt sukasääres hoitud rahasummast, mida mulle pärandatakse“ — läbistub rõõmus

mõte südant. „Jah poeg,“ jätkab Märt nõrgal häälel, „eks siis nüüd hakkad sina seda talu juhtima ja tüdrukuid kamandama — oled ju kaua aega seal linnas tudeerinud — oskad paremini seda talu ordnungis pidada — eks nüüd ole sellel ju suured võlad peal. Katsusin sulle ikka kõik rahakopikad saata, et sind ikka targemaks koolitada, aga —

„Isa, seda ma küll ei tee,“ pahvatab poeg järsku, ning tõuseb ärritatult püsti. „Mina siia maakolkasse ei tule oma noorust matma.“

„Pojuke, pojuke!“ hüüab nüüd Marigi nurgast, „eks sina oled ju meie ainus, kelle jaoks oleme eluaja orjanud, oeh! Ja nüüd sina jäta meid vanakesi üksi siia võlgadesse . . .“

„Oh häda!“ lõpetab Mari.

Märt tahaks veel midagi rääkida, aga ei saa suud lahti. Käsi tõuseb ja vajub, silmad üliloomulikult suured peatuvad poja peal, kord paluvalt, siis ähvardavalt, noomivalt ja ahastades. Poeg kui mõistaks seda, lausub veel kord kõva ja kalgi häälega: „See on mu viimane sõna — mina siia ei tule, mul on linnas kõik olemas, mis tarvis ja — — —“ Siis peatub ta, sest isa silmad loivad metsikult, ning kahisevalt tulevad suust sõnad: „Äraneetud!“

Rõga matab ta hinge, ärrituse tugev vapustus läbistab keha, nagu kahvatub, siis vajub raskelt tagasi, — ja on surnud. Mari langeb kiunudes ja valjusti nuttes mehe laiba ette põlvili, ehmunud tüdrukud ja sulane jooksevad tuppa . . . Poeg seisab kui naelutatud toas, siis pöörab järsku ümber, ja tormab toast välja pimedasse õhe.

On pehme jõuluöö, laia lund langeb vaikselt ülalt taevast.

Läbi sügava lume tormab keegi paljapäi, ja mantlita. Korraga seisatub ta — kellad kostavad, kirikukellad — jõulukellad — — — ja mees vajub metsa kännule.

Kõik viina uim on peast kadunud, ta näeb enda ees määrdinud minevikku, kohutavat olevikku, ja musta tulevikku. Iga möödunud elu patt asetub ta ette, ning näitab ta peale näpuga: „Sina!“

Ta näeb oma kerge-meelset elu ülikoolilinnas, hirmsaid joominguid ja prassimisi. Kõik isa vaevaga teenitud raha laagerdas ta viinas läbi ning aina mangus uusi summasid. Ja vanemad, kelle ainus lootus, uhkus ning eluõnn ta oli olnud, ohverdasid kõik, et poeg saaks seda, mida tahab.

Ja nüüd — mis ta oli teinud? Oma isa elu-

Calvine tee.

Kui tuleksid taas . . .

Vilho Rantanen

Kui tuleksid taas, Jssand, pääle maa, kus ööd nii pikad on ja päevad hallid, küll kindlasti siis nutaksid taas sa, ja kätega ka kataks silmad kallid — sa nähes, kuidas tänapäengi veel on Tõde püha löödud ristipuule ja vale isandaks on inimteel ning kavalus on võidnud venna huuled.

Siin taevaid loorinud on pime öö ja ahvardavalt mässab ajameri; siin vihalainen tõusvad hirmsas hoos ja jõgedena voolab vennaveri. Mees mõõga teele läeb — saab surma rüüd, oh, õudusi, mis maa peal elatakse üle! Oös kajab surijate valuhüüd ning kaugelt kuulda kahurite pauke.

Suur Keede kestab ikka ilmas veel ja häädus risti löödaks toorelt üha. On orjaikke müüdnud inimmeel, ta needuseks on neetud tahted viha. Lõõg vägevate rõhub nõrku siin ja vaene sureb läve ette rikka. Ei lese hüüded, orvu nutt ja piin need kosta läbi ilma tormirikka.

Kui tuleksid taas, Jssand, pääle maa, kus ööd nii pikad on ja päevad hallid, küll kindlasti siis nutaksid taas sa ja kätega sa peidaks silmad kallid — sa nähes väsinud me tühjusest ja kõigest elu askeldustest, sõjast, ning eksinud nii kaugel, kaugel sust, et teedki leida ei saa üksi koju.

küünla kustutanud oma jäise külmusega — talu võlgadesse saatnud, oh hirmus — hirmus..!

Linnas võlad, talul võlad, ja südametunnistusel võlad! See näris nii kohutavalt.

On jõulud, rahupühad. Kellad hüüdvad — inglid laulvad, ent tema südames on pime öö, maru ja ülekohtu mäed.

Nüüd, mitme aasta järele, sulab mehe hinges jää, ning ta nutab kui väeti laps kännu ot-sas, lume tuisus; ei tunne külma, ei nälga, ainult ahastus ja hirm keevad ta hinges, ning sadandeil keelil kõlab kõrvus: „Äraneetud!“

Külm higi voolab otsmikult, viimases hädas tõusevad kangestanud käed taeva poole ning sumbunud hääl hüüab ta: „Jumal halasta, Jumal halasta!“

Nüüd meelestuvad kõik lapsepõlves õpitud palved ja piiblisõnad, meelestub leeriaeg, kus õpetaja oli tungivalt talle soovitanud oma elu muuta, kuid siis ta naeris vaid, ent nüüd — nüüd on naer muutunud valusaks nutuks. Kuid vastusena kajab kõigile vaid: „Äraneetud, ära-neetud!“

Taevast on lukustatud, öö piirab hinge ja matavad südant rasked pimeduse varjud.

Oli ilus vaikne esimese püha hommik, kirikulisi sõitis saan saani järele kiriku poole, ja kellade kutsuv helin kõlas läbi vaikuse; kuid kaks inimest ei kuulnud enam neid heli-sid — need olid Metsatalu peremees ja ta poeg. Viimane oli suikunud surmaunele valge lume katte all . . .

Temale ei helisenud enam jõulukellad.

Kristlase tee.

Kirjut. prints O. Bernadotte.

Mitte küll palju, kuid siiski mitmeidki Kristuse teenreid on läbi aegade leidunud ka kuninglikkudest kodadest. Need on olnud mehed ja naised, kes on pühendanud oma elu kuningate Kuninga teenistusse. Üks sarnastest on ka praeguse Rootsi kuninga wend prints O. Bernadotte, kes omal ajal loobus wenna kasuks kuninga kroonist, et wabalt töötada jumalariigis. Palju on see mees kaasa aidanud ewangeeliumi walguse lewitamiseks omal maal. Eneseohwerdawas armastuses näeme seda meest kuulutamata armuõpetust, mitte ainult aadliseisuse keskel, waid isegi kaugel põhjas laplase telkides on ta walmis põlwitama laplase kõrwal, et juhtida selle surematut hinge õnnistusele. Siin purunewad wäited, et Jumala sõna kuulutatatakse ainult raha pärast, et sellest tulu saada, kui ka see, et see kuulub ainult wana-dele naistele ja rumalaile.

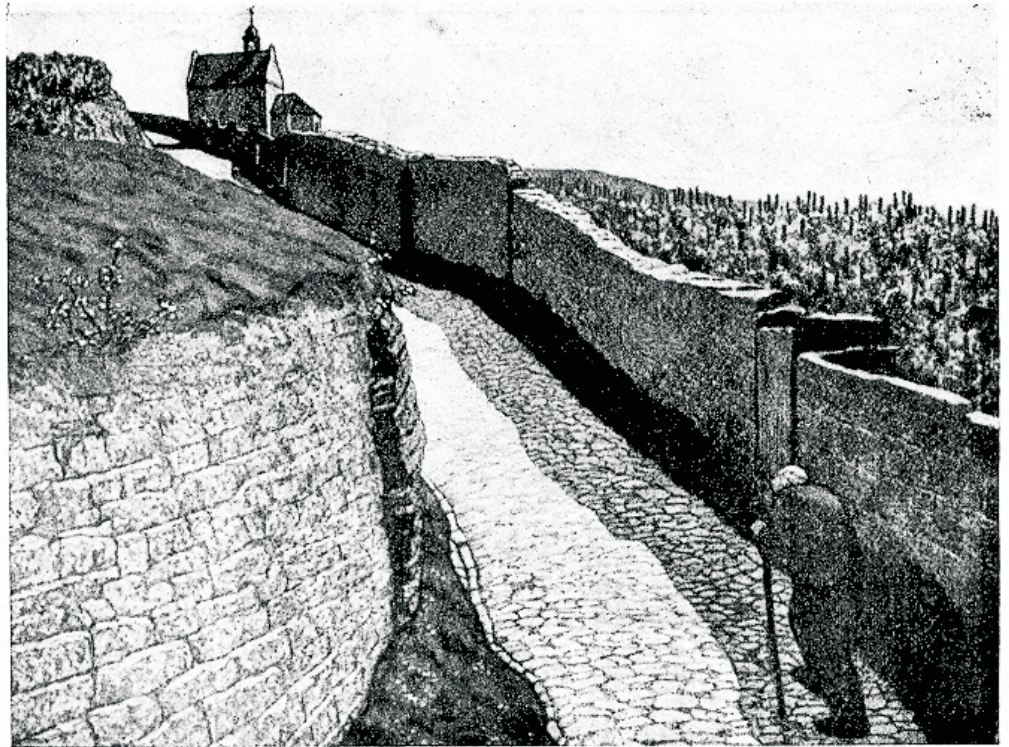
Siin awaldame prints O. Bernadotte ühe kirjutise, mis tohib huwi pakkuda igaühele, kes suure waimustusega kaasa elasid Rootsi kuninga ja kroonprints'i külaskäigule.

Ap. t. 11:19—25.

Kui Tehwanus oli kannatanud märtrisurma, jättis tagakiusamine Issanda jüngridesse wastu. Suures tunnistajate hulgas, kes oma surmaga on pidanud tunnistama usku, oli Tehwanus esimene. Kuuenudas peatükis Apostlite tegude raamatus on pilt Tehwanusest ja minu meelest harwad Uue Testamendi kujudest nii meeldiwad kui tema: waike, puhas, kogusüdamlik mees Jumala ees. Tal oli kristlik iseloom, wõib olla kõige parem, mis sellestki wõib öelda.

Oma pliiblit ta tundis ja ammutas sellest teadmisi Jumala teest. Häälmeel teenis ta teisi ja ma arwan, kui meie noorsootöös samuti toimiksime, siis meie töö oleks palju wõimsam kui nüüd. Ta oli seesugune noormees, keda teised hääl meel waliwad enda juhatajaks.

Kui palju oli ta küll wististi wastu wõtnud Jumalalt! On kirjutatud, et ta oli täis usku. Jumal oli siis talle tõelisus ja samuti Jeesus Kristus. Ta oli täis Püha Waimu. Temas oli see pitser, mida on nii raske tunda: „Täis Püha Waimu Jumalast.“ On hoopis teine asi, kui seesugune isik kuulutab päästmist Jeesuse Kristuse läbi. Ta oli

Teel kirikusse.

ka täis armu ja wäge; ta näitas kõitwalt inimestele, kuidas nad peawad, kas alandama, wõi ärkama wihale, kui nad ei taha alandada. Ta oli mees, kes oli wastu wõtnud täiuslikkust sel määral, et see üle woolas teistele; ja kui ta andis oma elu, saades kiwidega surmatud, seisid seal lähedal Saulus, kellest pidi kord saama Paulus.

Lugeedes piiblist need kaks lühikest kohta, mis puudutawad Saulust — Ap. t. 7: „ta andis oma nõusoleku Tehwanuse kiwidega surmamiseks“ ja „tunnistajad wõtsid oma kuue noormehe ees, kelle nimi oli Saulus,“ ei saa teistiti, kui mõelda, et Saulus oma hinges sai põrutatud sellest wiisist, kuidas Tehwanus õnnelikuna kummardas wastu wõtma surma, et sai nii teenida oma Issandat ja jälgida oma Spetajale.

Mõelgem, kui Tehwanus oleks kõifunud, kui ta usk poleks proowi wälja pidanud — waewalt küll oleks Saulus saanud sellist mõjutust, mis aitas pärast teda peatuma, kui Jumal kutsus teda Tamaskuse teel.

Tehwanuse surma järele läks kogudus laiali, kuid neis paikades, kuhu laialipillatud jüngrid sattusid, ei salanud nad oma seisust, waid tunnistasid julgesti oma usku Õnnistegijas. Nad teadsid, et neil Kristuse teenritena oli tähtis ülesanne täita: tõsta kõrgele Jeesuse Kristuse lipp maailmas, pimeduse walgustamine ja ewangeeliumi lewitamine kõigis maailma jagudes.

Midagi samasugust me leiame ka Wana Testamendi jutustustis Jumala pühikuist. Altarid, mida nad pühitsesid Jumala teenimiseks, näitasid nende teed. Kus nad iganes liikusid, püstitasid nad nii oma püha koja. Nii peaks see olema ka tänapäew.

Sinna, kuhu Jumal meid on asetanud, olgu siis me paik raske või kerge, pime või walge, tahab ta, et me ehitaksime pühakoja, kus võiksime templi teenistust pidada oma Kuningale ja Jumalale, et saada nii paljusid, kui iial võimalik, kaasa tulema päästmis- teele.

Kusagil Jaapani wanglas istus mõrtjufas, kellest oli väga raske jagu saada. Wangla ülem oli kelleltki misjonärikt saanud Uue Testamendi. Ta ei hakanud seda ise lugema, kuid ta mõtles, et sellele wangile oleks hea tutvuneda sellega ja nii ta andis raamatu mõrtjufale, kes hakkaski seda lugema. Jumala Sõna aga on seesugune, et kui hakkad lugema seda, kui ei leidugi kedagi, kes lähemalt seda selgitaks, see ometi muutub elavaks. Nii oli ka selle wangiga. Wangla ühiskuses elas ta läbi uuestisünni ja siis kogus ta oma ümber kaas- wangid, luges neile ja jutustas, mis Jumal talle oli teinud. Peagi astusid paljud teisedki temaga seltsima päästmisteele.

Siis aga süttis wanglas tulikahi, mis hävitas kogu wangla. Imelik oli, et tulekahju ajal ükski wangidest ei katjunud ära põgeneda. Kui sõnum sellest jõudis walitjuse kõrwu, saadeti keegi küsima wangla ülemalt — millest see on? Ülem jutustas seal siis sellest, et wanglas on selline mees — wang, kellel on niisugune mõju teiste wangide üle, et nad ei põgenenud, kuigi neil oleks olnud hea võimalus selleks.

Siis otjustas walitus arnu anda sellele wangile ja käskis teda lasta wabadusse. Kuid usklik wang ütles :

„Tahan jääda siia wanglasse, et võiksin olla abiks ja õnnistuseks oma sõpradele.“ Tema palwega oldi nõus. See wang mõistis, mida kõik krist- lased ei mõista, et kui oleme Jumala lapsed, siis me pole mitte enam iseenda pärast, waid me peame teenima Jumalat ja kaasinimesi.

Seda mõistsid ka igale poole laialipillatud kristlased. Nad lewitasid teadmist Jumalast ja tahan uskuda, et Jumal lubas selle tagasiwõtmise sündida selleks, et teadmine temast ja päästmisest kantaks laiali. Jutustatakse, et kui Jumala sõna oli kuulutatud, „oli Jhsanda Waim nendega“ ja paljud juhiti usule.

Jhsanda Waim oli nendega. Selles suhtes just wõib ilmuda nii palju erinemissi. Jumala Waim wõib olla mõne inimesega, kuid ta wõib olla ka wastu, ja on tähtis, et selgitame iseendale, kas on ta meiega, või meie wastu, sellel teel, millel keegi käib. Ja millest see oleneb, et Waim on meiega või ei ole? Nii, see oleneb sellest, kus olen, kuhu lähen ja mis on mu elu eesmärk.

Apostlite tegudes jutustatakse pärast poole nõia- st, kes püüdis takistada kedagi inimest uskumast Kris-

tusesse ja siis Paulus kuulutas talle kohtu otsuse — ta peab pimedaks jääma. Nii on hädaohtlik tõusta elawa Jumala wastu ja püüda takistada ta tööd maailmas.

Kuid siin on kirjutatud, et Jumala Waim oli oma sulastega ja töö läks edasi. Ürgem me, kes soowime jumalariigi kaswamist, iialgi jättem palu- mast, et Jumala Waim oleks ta tunnistajatega.

Kui kuuldufed sellest, kuidas inimesed pöördusid usule, lewis Jeruusalemma koguduseni, siis läkitasid nad Barnaba wiima tööd edasi ning Barnabal oli sõnum wastpöörnuike, kes käisid uuel teel — „ma- nitsefes kõiki, et nemad pidid kindla südamega Jhsanda juure jääma.“

Tõde poolest, seda manitsust oli waja. Seda wõime mõista, kui teame, milline paha on inimküda oma loomu poolest. Ütles ju Jeesuski Nikodee- musele, et ei pääse inimene taewariiki, kui ta ei sünni uuesti.

Need nüüd, kes usu läbi Jeesusesse Kristusesse uuesti sündisid, said erilise nime — neid hakati kutsuma k r i s t l a s t e k s, ristiinimesteks. Ja miks jüngreid nimetati sarnase nimega! Seepärast, et nad uskusid Kristusesse. Nii siis mitte seepärast, et nad üleüldse uskusid Jumalat, waid seepärast, et nad us- kusid K r i s t u s e s s e — nad uskusid teda selleks, kelleks prohmetid teda olid kuulutanud, uskusid sel- leks, kes pidi parandama tulema haigeid ja pime- daile nägemist andma, uskusid selleks, kes pidi tu- lema walguseks pimedusse ja kelle walgus pidi paistma üle kogu maailma. Kuid enne kõike us- kusid nad, et Kristus on Jumala Poeg, maailma Õnnistegija. Seepärast jüngreid Antiofias ja kogu maailmas kutsutakse kristlasteks. Kristlane on see- sugune, kes usub Kristusesse, ei kellesegi muusse. Kristus on tee Jumala juure. Ta on kitsas wä- raw ja kitsas tee, ainuke, mis wiib eesmärgile Ju- mala juure. Nii on Jumal taewas kord otjusta- nud ja ta ei wõta iialgi tagasi oma otsust. K r i s- t u s e s t m ö ö d u d e s e i k e e g i s a a w u t a J u- m a l a t e g a p ä ä s t m i s t. Paljud meie päewil joowiksid ristiusku Kristuset, kuid piibel ei tunne seesugust ja tahaksin öelda : seesugust pole ka wäljas- pool piiblit. Oleks pettus wäita seesugust ja ai- daku Jumal taewas meid, kes meie selle sõna ees oleme peatunud, et me ei teeks iseendid süüdlas- kes pettuses, waid haaraksime kiini ta selgeist sõ- nadeft, et tee päästmisele, tee õndsusele, tee Jumala lapse seisusele on usk sellesse Õnnistegijas- se, keda kohtame piiblis, sellesse Õnnistegijas- se, kellesse Teh- wanus uskus, keda Paulus kuulutas ja kellele toe- tub kogu see hull, keda ta on lahutanud maailmast, lewitama ta riiki kõikide rahwaste ja keelerühmade keskele. Amen.

Rahesaja-aastane misjon.

Eugen Tannebaum.

Täna 21. augustil olid kõikide misjonisõprade pilgud pööratud Herrnhuti poole. Seal pühitseti sel päeval Wennaste koguduse 200. aastast misjonijuubelit. Gestist wiibis saadikuna seal M. Towwer Haapsalust, tuues kaasa endoga kõige paremaid

Austriast pärit, kuid olid sunnitud usu tagasiüsmiste pärast sealt lahkuma.

Zinzendorf oli kõigist 6 nädalat wana, kui waga isa õndsalt suri. Siis kaswatas teda waga wanaema. 10-aastaselt saadeti teda Halle linna usumehe A. H. Franke juure kooli. Seal kuulis ta ainlast misjonitööst, mis Euroopa ewangeeliumi usulistel sel ajal oli — Daani Halli misjonist Frankebaris Indias. Seal nägi ta ka misjonäre Bartholomäus Ziegenbalgi ja ristitud paganaid. See awaldas sügawat mõju Zinzendorfi peale.

Zinzendorf kaswas jumalakartuses ja otsustas pühendada oma terve elu Jeesusele. Oma mõisades wõttis ta põgenikke wastu, kes tulid usu pärast Austriast, Määrast, kogu oma warandust maha jättes. 17. juunil 1722. a. asutati Herrnhuti, mis sai Wennaste koguduse keskkohtaks. Mitmed lahkineelud ja segadused tahtsid seda tööd rikkuda. Aga Zinzendorfi juur armastus suutis neid kõiki kokku koota, et sellest kaswas üks ühtlane usklikkogudus. Zinzendorf oli ettewaatlik uute liikmete wastuwõtmisega. Ajutati mitmes kohas Sakjamaal kogudusi, aga üldine liikmete arv oli alati wäike. 10. weebbruaril 1728. a. oli Herrnhutis palwe- ja koguduspäew, kus wennad rääkisid ka tööst, mis oleks tarwis teha Türgi, Moora, Grööni ja Lapimaal. Kui mõned wennad ütlesid: „Sinna ei pääse ju“, siis wastas Zinzendorf: „Issand wõib ning annab armu ja jõudu.“

1731. a. sõitis Zinzendorf Kopenhageni kuningas Kristian VI kroonimisele. Sõit oli Zinzendorfile wastumeeline, aga ta tundis, et see oli Issanda tahtmine. Seal nägid ta saatjad, kolm määri wenda, ühe neegri St. Thomase saarelt Lääne Indiaft nimega „Anton“. See jutustas neile, kui raskest olukorras on seal neegriorjade seisukord: peawad töötama kui loomad ja jumalakartmatud walged isandad tarwitawad neid kurjasti kõikide oma pattude jaoks; jaawad wähe süüa ja juua, kuid palju pekka. Nende hinged õnnistuse pärast ei ole kellelgi muret.

Ta jutustas, kuidas tema St. Thomase saare merekaldal oli istunud, ilmutamist ülewalt oodanud ja Jumalat palunud, et Tema talle selgust annaks õpetuse üle, mida kristlased õpetawad. Tal on ka üks wend Abraham ja õde Anna, kellel sarnas igatus on, kui temal. Kui Jumal ometi kedagi nende juure saadaks, küll nemad ja paljud teised neegrid pööraksid ristiusu poole.

Kopenhagenis nägi Zinzendorf ka kahte eskimod Grööniimaalt, need olid misjonär Hans Egede esimesed wiljad. Ta kuulis ka, kui wäga toores ja ilma tundedeta rahwas on eskimod, et nende juures igasugune waew on peaaegu asjata. Zinzendorf

Nikolaus Zinzendorf
1700-1760

muljeid. Peaaegu kõik waimulikud ajakirjad üle maailma töid sel ajal kirjeldusi Wennaste koguduse misjonitegevusest. Isegi ilmalik ajakirjandus nimetas seda sündmusest. Et asi küllalt tähtis, tahame seda tuua ka „Jõuluõhtus“. Jõuluõhtul kingiti ju meile meie Väastja Jeesus Kristus. Ja, et rõõmsõnumit temast ka paganail wiia, jelleks wõttis krahw Zinzendorf selle töö ette. Toome allpool lühidases kokkuvõttes üldjooni Wennaste koguduse misjonitegevuse arengust.

Kuidas tekkis Wennaste koguduse misjon? Püüame sellele lühidalt wastada.

Krahw Zinzendorf, Wennaste koguduse asutaja, sündis 26. mail 1700. a. Tema esivanemad olid

otfustas omas südomes, et tahab abi saada sellele mehele. Müüd mõistis Zinzendorf ka, miks ta pidi Kopenhageni sõitma.

Kodus, Herrnhutis, kutsus Zinzendorf oma koguduse kolku ja jutustas kõik, mis oli kuulnud ja näinud. See mõjus nõnda, et järgmisel hommikul kaks noormeest, Leonhard Dober ja Tobias Leopold Zinzendorfile teada andsid, et nemad valmis on minema St. Thomase saarele. Neeger Anton tuli ka Herrnhuti ja jutustas veel ise kogudusele neegrite wilethusest, ütles aga ühtlasi, kui keegi tahab neegrite ligi pääseda, see peab ise orjaks saama. Need kaks noormeest ütlesid: „Siis tahame hea meelega ohwerdada oma elu Issanda tahtmisele ja saada orjadeks.“

Herrnhutis kaaluti aga veel üle aasta, kas see tõesti on Issanda tahtmine, et need mõlemad wälja lähewad. Võpuks pidi liist otfustama. Dober wõttis salmi: „Laske poisid minna, Issand on nendega.“ Leopold pidi seekord tagasi jääma. Tema asemele anti Doberile, kes oli pottsepp, kaaslajeks puusepp David Ritschmann. 21. augustil 1732. a. läksid nad teele. Nende kogu rahatagawara oli ainult kuus taakrit, Zinzendorf andis igaleühele veel ühe tukati juure. Kuni Bauzeni sõitis Zinzendorf nendega kaasa, manitsedes wõita vähemalt ühe hinge Lunastajale. Jalgil läksid nad edasi. Jgauks latis nende ette wõtet, ainult krahwiproua Stolberg Wernigerodest ütles: „Minge peale, ja kui nad teid maha lööwad Lunastaja pärast, siis on tema seda kõik wäärt.“

Kui nad Kopenhageni jõudsid, ei wõtnud ükski neid lahtiste kätega vastu. Jsegi krahw Zinzendorfi sõbrad wangutasid pead ja oleksid kõige paremini näinud nende otsemat tagasipöörmist. Üks sõber, kes nendele head soowis, küsis, kuidas nad jeal St. Thomasel mõtlewad läbi saada. Nad wastasid, et tahawad ühes neegritega tööd teha. „Seda teid ei lubata“, kostis ta. „Siis“, ütles Ritschmann, „tahan mina, kui puusepp tööd teha“. — „Hea küll, aga mis saab teiega, pottseppaga“. — „Teda katsum mina ka ülespidada.“ „Siis müidugi“, lõpetas Zinzendorfi sõber, „pääjete kahetse läbi terve maailma“.

Ükski taani laew ei wõtnud neid peale, oli ju St. Thomase saar Taanima oma. Võpuks lubas ühe hollandi laewa kapten neid eesmärgile wiia.

Wie kuu pärast läksid kolm misjonäri Gröönimaale. Samal ajal saadeti kaks wenda Lapimaale ja mitmed teised wennad samojeedide ning teiste

rahwaste juure Põhja Jäämere ääres. Siis tuli jälle järjekord Lääne India saartele. St. Croix saarele saadeti 18 wenda ja öde. Lühikese aja jookful suri neist kümme. Kui kogudus sellest kuulis, ei heitnud ta mitte meelt, waid laulis laulu, mis Zinzendorf oli selle surmasõnumi puhul kuuletanud:

„Küll kümme said mullasse külwatud,
Just kui oleks kadunud nad —
Nende haudadel seisab aga kirjutatud:
See on moorarahwa küllw“.

See küllw ei olnud asjata, armurikkad neegerkristlaste kogudused on selle tõendus.

Mitte palju hiljem, läks suur reisiseltskond Herrnhutist Põhja-Ameerikasse, Georgia prowintsi, kus asutasid ühe koloonia ja algasid misjonitööd indiaanlaste keskel.

Siis saadeti misjonäre Suriname, Lõuna-Ameerikasse. See on praegu Wennaiste koguduse kõige suurem tööpõld. 1737. a. juba saadeti töötajaid Lääne-Afrikasse ja Kapimaale. See wiiks kaugele kõik üksikuid wäljasaatmisi loetleda, selleks on neid liiga palju. Mündi veel Walachiasse, Konstantinoopoli, Persia, Alshiri, Egiptusse, Abessiinia, kal-müükide juure, Kaukaasiasse ja kuni Hiinani.

Kogudus kodus wõttis sellest kõigest elawalt osa. 9. mail 1760. a. oli juba 226 misjonäri wälja saadetud. Need wennad olid waesed ja sagedasti ilma hariduseta, aga oma elu nad andsid terwelt Jeesusele.

Zinzendorfi tööle tehti mitmesuguseid takistusi. Kirik oli waenuline, usuteaduse fakulteedid ülikoolides kuulutasid, et see olla kahjulik töö. Neid teotati, pilgati, naerdi, aga nad sammusid oma teed edasi. Misjoniwäljal olid walged isandad tihti Lõpp 28. leheküljel.

Herrnhuti misjonärid koerasaanidel Aljaskas.

☸ Kas Jeesus sündis

Nii wana, kui Jeesus, on ka Jeesusküsimus inimkonnas. Kelleks ütlemad inimesed, teda Inimese Poega olewat, on alati põnew küsimus paljude lahkuminemate wastustega.

Ka eesti protestantlikule liikumisele on Jeesusküsimus üks peaküsimust; eriti tema imetaoline sündimine. Kuigi otsustawa tähtsusega selles liikumises on küsimus: „Mis mõttes on piibel Jumala sõna?“ ometi mõhikuid haaras ja ärritas kõige enam protestantismi julge ja teraw väljendus: Jeesus ei ole sündinud neitsist, s. o. üleloomulikult, imetaoliselt, waid loomulikult — mehe seemnest. Pealegi ei olla selles miskit uskmatust, waid seda seisukohta õpetada piibel ise. „Protestantism on Jumala salgaja: salgab Poja ära, nii ei ole tal ka Isa“ — nii oli harilik otsus sel puhul.

Meie ülesanne protestantismi käsitlese selles wiimasel osas on selgitada küsimust meie seisukohast: kuidas on lugu Jeesuse üleloomuliku sündimisega? Sellejuures loomulikult mõtame lähemale waatlusele, läbikatsumisele ja armustusele protestantlikud põhjendused ja seisukohad.

1.

Kuidas tekkis usk imetaolise neitsist sündimise esimesis kristlaste kogudusis?

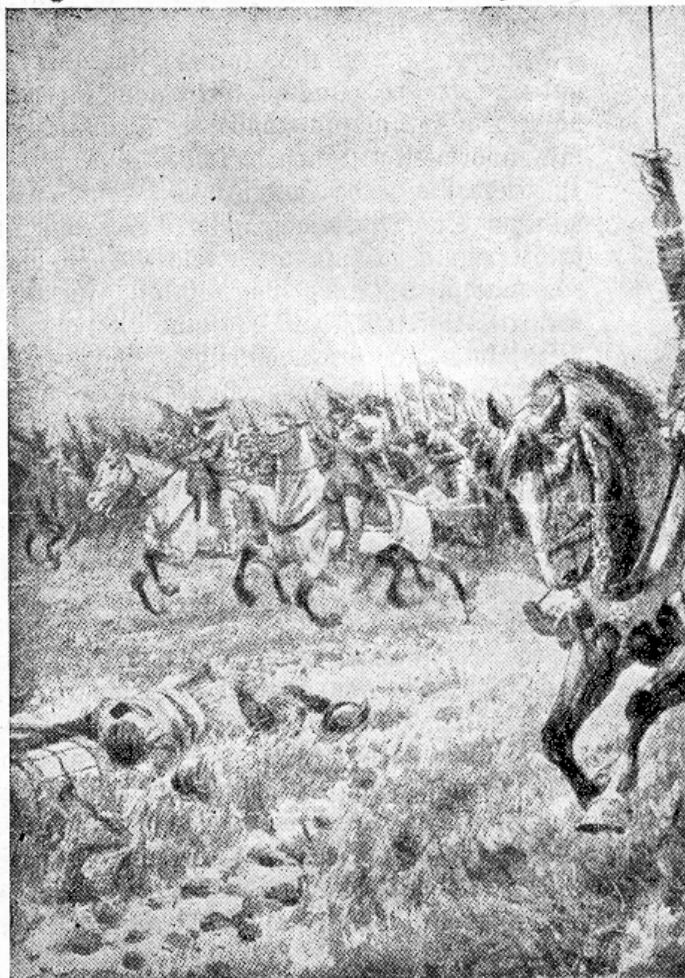
Protestantistliku seisukoha järel nõnda. Wanaaja paganlikes ilmas walitjes waade, et jumalate pojad wahetewahel maa peal käiwad. Neil on peenem, parem ihu, kui inimestel. Sgegi suuri ajaloolisi isikuid arwati ilmale sündiwat ema wahekorrast kellegi üliloomuliku olemusega wõi jumalatega. Selle tõttu oli neil siis ka jumalikum ihu, kui harilikul inimesel.

Rahwa hingeelu seisukohast olla arusaadam, et see waade aegajalt ülekanud sai ka Kristusele, sest olid ju kristlikkogudused weel teatud määrani paganliku minewiku õhkkonna mõju all. Kristlastele muidugi ei wõinud meeldida, et nende usu peakanangelane oleks alam ja inimlikum paganauisu kangelasist.

Imetaoline neitsist sünd olla seda kergem Kristusele üle kanda olnud, et ka prohwet Jesajas Wanas Testamendis neitsistsündi „ette kuulutatwat“. (Jes. 7: 14). Wahe paganuse ja kristliku waate wahel seista ainult selles, et seal jumalate wahekorrast naesega räägitakse, kuna siin selle asemel asetatakse Pühaim, mis asjale palju ilusama ja puhtama kuuja anda.

Seda waadet põhjendatakse nii: Wanemad piibli raamatud ja käsikirjad ei räägi midagi neitsist sündimisest; järjekult wanemais kogudustes, Jeesuse

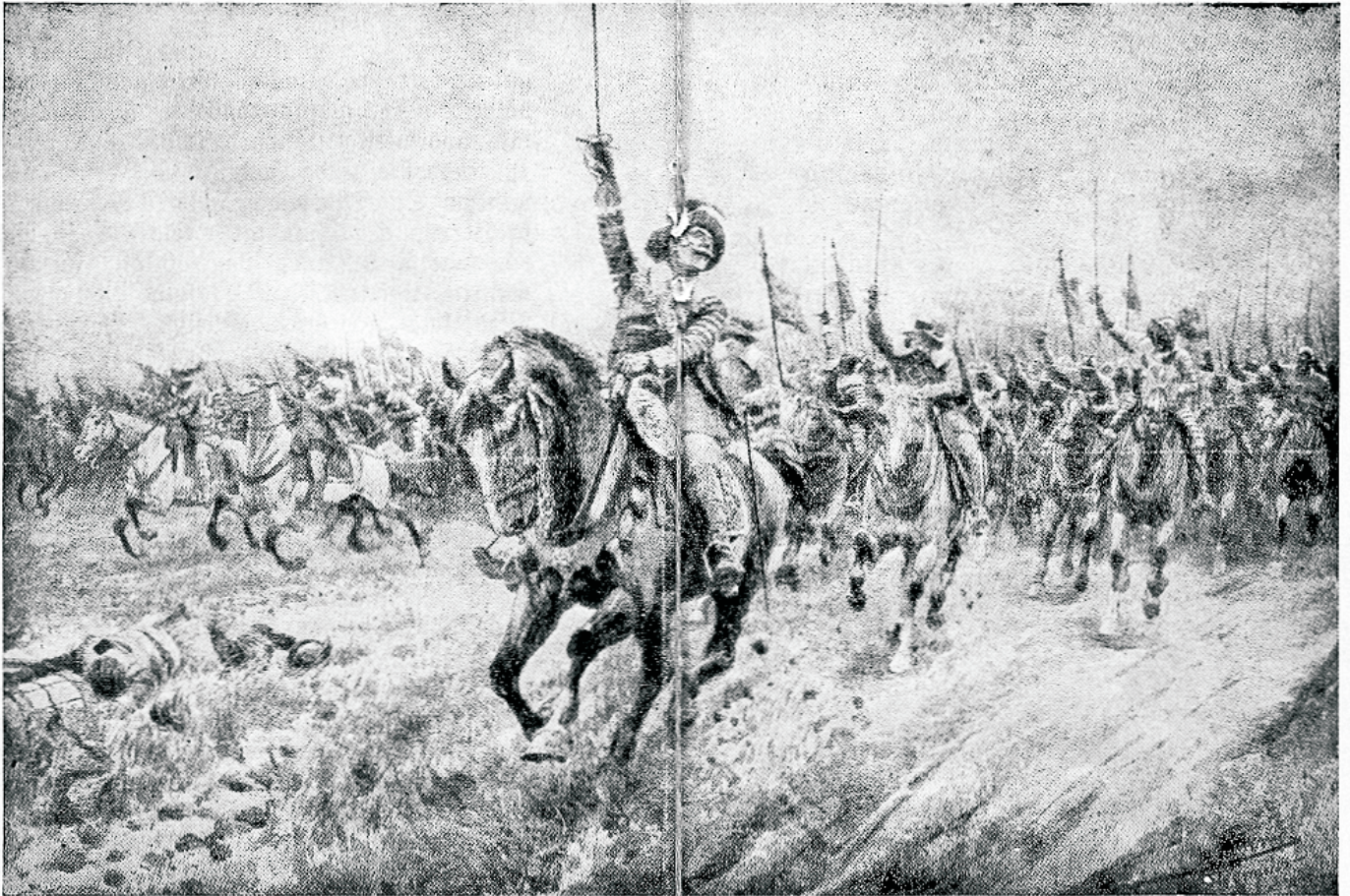
*) Väljawõtte R. Kaupsi ilmuwimisel olemast raamatust „Protestantism“.

Lützeni lahing, kus 6. XI. 1632 s. o. 300 a. eest la

fünniaja lähemal, seda waadet ei tuntud. Sellest tuleb järeldada — Jeesus ei sündinud üleloomulikult. Silisemaise piiblrämatuise ja käsikirjadesse järkjärgult tükib see waade sisse, ning jõuab oma mõiduni Matteuse ja Luuka ewangeliuweis. Järjekult see waade oli tunginud kristlikkogudustesse, mille mõjul piibli käsikirjade parandajad ja täiendajad paigutasid selle mõiste ka piibli teksti.

Nii see waade üliloomuliku sündimise usu tekkimisest. Selle protestantliku seisukoha omaks wõttes, peaktime omaks wõtma ka järgmised asjaolud: a) paganlikudel waadatel oli kaunis kerge tungida wäga tähtsais küsimusis Jumala sõnasse ja seda seega wõltsida, tõealufelt nihutada; b) neil paganlikudel ebatõdedel on wõimalus jäänud Jumala sõnas piibrida aastafadu wäga mõjuwal kohal; d) seega aastafadu kristlikkogudus ja suured jumalainimesed on olnud paganate ebausku komitsais wäga olulifis ristiusu küsimusis; e) siis Pühaim Waimul, kes Jeesuse sõnade järel pidi juhtima kõige tõe sisse, just jügreid, ei olnud mingit wõimalust ega wõimu ära hoida niisugust ränku ekstitust, mille kütkes kristlik kogudus sipleb aastafadu; g) selle waate kohaselt Jumala sõna ei loo koguduse elualuseid,

Lützeni lahing, kus 6. XI. 1632 s. o. 300 a. eest langes Rootsi kuningas Gustav Adolf — usupuhastuse eest.

Rootsi kuningas Gustav Adolf — usupuhastuse eest.

maateid ja juhtnöbre, vaid ümberpöörduvalt — koguduse paganliku minewiku õhkkonnas tekkinud meeleolu loob Jumala jõna; h) ent lõpuks selles asjas ei ole mõitja ja wabastaja mitte Jumal oma Tõe waimuga ning lunastuse wabadusega, vaid malelkkude tsal on siiski korda läinud Jeesuse küsimuses kristlikku ilma ninapidi wadada ja paganlkkude waadetega tumestada, see tähendab, orjastada, ning seda Jumala arwel. Tõde ja wabadus on siin täielikult kaotanud.

Lubage — see on siiski rohkem, kui üks kristlane uskuda ja vastu wõtta suudaks. Kuid meie peame siiski protestantlikke põhjendusi üksikasjalikumalt käsutama.

2.

Kolm seisukohta.

Kristuse üleloomulikku ilmalemündi kohtleb eesti protestantism kolmest küljest: loodusteadlikult, usuliselt ja ajalooliselt.

Loodusteadlikust seisukohast ei näe protestantism Jeesuse üleloomuliku ilmalemündimise usule mingid eriraskusi. Jumalal on wõimu loodust käsutada. Kuigi tema loodusseadused on kindlaks

üleloomulikul teel?

määrand, mille järel toimib, olla meie ometi palju loodusseadusi veel tundmata, mis wõimaldavad meie kohast waadatuna looduses imeid ja salapärasusi. Nii ollagi tähele pandud, et üks loomatõug Ameerikas olla sünnituswõimne ilma sugulise ühendusega. Miks ei wõinud Jumal jarnasel teel maailma saata ka oma poega. Nii siis selles punktis peame hoiduma protestantismi süüdistamast ateismis ja uskumatuses.

Meie omalt poolt lisame, et Jumalal näibki loodusseaduseks uut elu ja uusi isikuid luua eimillestki, otsejelt oma waimu mõjul. Nii loodi käesolew maailm enda täiuslikuse ja orgaanilise eluga kooselt ja eimillestki wete peal lehwima Waimu mõjul; ning käesolewa maailmaajajärgu esimene inimene Jumala „hingehü“ — Waimu läbi. Kui meie tõeks wõtame, et maailm ja inimene igawesest ei ole olnud, peame wõtma ka tõeks, et esimesed, ja ka esimene elu on loodud eimillestki, Jumala Waimu mõjul. Nii need Jumala loodusseadused.

Usuliselt küljest waadates ei olla üleloomuliku ilmalemündimise küsimusel kuigi palju wäärtust.

Meie usualused ja isegi Jeesuse jumalus ei olenewat kuidagi üleloomulikust sünnist. Sest lihaliikult, ihuliikult ei pidawat meie keegi Jeesust Jumala pojaks. Jeesusel oli ihu, kui kõigil inimestel. Ka Jeesuse pärispatu küsimuses ei olemat mõõduandew üleloomulik sünn; sest sama hästi ema, kui ka isa kaudu wõidakse omada pärispattu. Lühidalt, meie usule ei ole mõõduandew, kuidas Jumal oma Poja lihasse jaotis; meie ei tohi seda temale tagantjärele ettekirjutama hakata, kuidas Ta seda tegema oleks pidanud. Otsustaw olla, kuidas Jumal Jeesuse tõelikult maailma jaotis. Piibli wanemate raamatute järele olla ta seda teinud loomuliku sündimise kaudu. Sellega tulla arwestada meil, kui piiblist selguma ajaloolise tõega. Nõnda Jeesus, mitte ihuliikult üleloomuliku ilmalemündimise, vaid siisemiselt, waimliselt-kõlbliselt osutada Jumala Pojaks. Nõnda need neitsisünni usulised wäärtused protestantlikust waatenurgast.

Ka meie seisukohalt on tõelise usulise wäärtusega, mitte, kuidas meie soowime ja arwame Jumala Poja maailmasse tulekut näha, waid kuidas see tõeliselt on olnud, mis selgub ajaloolise osa käsitlel. Siin peame siiski tähendama, et otsustaw Jeesuse jumalikusel on ikkagi tema terwe isik, ja mitte ainult osa sellest. Wõrratu tähtsusega siin on muidugi waimulik-kõlbline olukord, kuid otsustawa tähtsusega peaks küll olema ka just sündimine ja päritolu.

Poja seisus eeldab harilikult ikka sündimist ja päritolu, on lähemas ühenduses isaga kehaliselt, kui waimliselt ja kõlbliselt. Wõtame näiteks mõne kuningaga poja — printsi. Ta on oma sündimise ja

Evangeelium ja laul.

A. K u u m.

päritolu poolest kuninga poeg, ka siis, kui ta waimlikelt ja kõlbliselt väga kõrgel ei seisagi. Sellewastu, kui kellelgi on waimlikelt ja kõlbliselt kõrgeid omadused, ei anna need veel temale printsi õigusi, kui puuduvad sünniõigus ja päritolu. Asjade loomultkus järjekorras on siis sarnane jaotus mõimatu, et see ja see inimene on selle ja selle poeg ainult waimlikelt ja kõlbliselt, ihu ei ole siin tähtis. Wastupidi, iga inimene on oma isa poeg termikuna, kui isik. Need üldised endastmõistetamad põhimõtted jääwad küll wiist maksma ka Jeesuse isiku suhtes, kuigi jumalikul, imetaolisel wiisil.

Ka pärispatu küsimuse seisukohalt ei ole üleloomuliku sünni küsimus sugugi nii tähtsusetu. Kirja mõistes inimene sünnib ilmale mehe seemnest. Looduses aga seeme loob wastawa wiljasordi, kuju, ja wäärtuse. Maa aitab muidugi tuntawalt wilja kujunemiseks kaasa, kuid oma laadi ja omadused igafugune wiil pärib seemnest. See on üldine seadus.

Nii on lugu ka inimesega piibli mõttes. Mehed sünnitajid oma pojad ja tütreid, naised waid kandsid neid ilmale. Mehe seeme annab wiljale laadi ja päritolu, ema mõjub arenemiseks kaasa. Jeesus Joosepi seemnest oleks olnud warustatud ürgpärispatuga, mis oleks emahus aina täenenud. Jeesus — Püha Waimu seemnest, on ürgpärispatust waba. Emahus ta omab enda inimlikuse — miks mitte wabaolu pärispatust? Ürginimene ometi oli waba pärispatust. Seda täiupi on Jeesus jälle tulnud esitama.

Nii siis, loodusteadline ja usuline seisukoht räägivad ilmselt üleloomuliku ilmalemündimise kasuks.

Ostustaw selles küsimuses olla aga ajalooline, see tähendab, piibli enese waatekoht. Asti seista siin selles, et piibel üldse ei õpetawat Jeesuse üleloomulikku ilmalemündi, ennem protesteerida omal wiisil selle wastu. See rehw on haruldajelt hästi walitud ja teraw. Kui piibel neitsist sündi ei õpeta, on asi selge. Kellelgi pole sel juhul õigust kristlastelt nõuda, et nad usuksid paganlist fantaasiat üleloomulikust ilmalemündimisest; küsimusel ei oleks sel juhul tõeliselt mingit usulist wäärtust.

Aga see rehw on siingi ka h e teraga ning üks-päinis mõimas ostustama Jeesuse üleloomuliku sündimise küsimust. Läheb meil korda piibliga üleloomulikku sündimist tõendada, peaks asi ostustatud olema.

Kuidas tuleb siis protestantism mõttele, piibli põhjal eitada üleloomuliku sündi, mis ometi selgesti piiblis wäljendatud? Seda tehakse piiblikriitika abil, mille najal kõik neitsistsündimist käsitawaid kirjakohti üksikasjaliselt ja omal wiisil selgitatakse. Ka meie ei pääse nende kirjakohtade üksikasjade käsitlese ülesandest mööda. Olgu siin paar lauset veel üldiselt neitsist sünni eitamise kohta piibli abiga.

Nagu teame, mõjuwamaks eitustõestuseks olla siin asjaolu, et piibli wanemad raamatud, käsitkirjad ja allikad sõnagi ei räägi Jeesuse imelikust sündimisest. Seda tegewat wõrdlemist uuemad raamatud,

evangeelium ja laul, neid kahte on raske lahutada. Kuhu iiales on tunginud sõnum Kristusest, seal on ta imeväl helisema pannud laulud nii rõõmsad ja vägevad.

Juba esimene evangeelium oli ühendatud lauluga. Oli vaikne öö. Karjased ja kari puhkasid väljal. Kuid korraga öörahu täitub valgusega, seal on salapärest liikumiselevust ja heliseb laul. Kõlab ingli rõõmsõnum: „Teile on täna Önnistegija sündinud.“ Laulsid taewa sõjaväe hulgad kiites ja austades Jumalat. Pole siis ime, kui jõulust on saanud valguse, armastuse ja laulu pühad. Ja seal, kus on Jeesus sündinud ja elamas — seal on ikka jõulud.

Laulu ja muusika ajalugu ulatub siiski kaugemale, kui jõulud. Piiblist loeme, juba seitsmes Aadamast, Leemeki ja Aada poeg Jubal „oli kõikide kandlelööjate ja pillipuhujate isa.“ Kuid kes peaks olema küll lauljate ema? Ma ei kahtle, et see oli Eeva. Surudes väikest Kaini ja Aabeli oma rinnale vaevalt sai ta vaikida! Kas ei laulnud siis temagi oma lastele, nagu laulsid meiegi emad meile!? Võiksime õigusega öelda: Sama wana, kui on inimsoo ajalugu, on ka laulu ajalugu. Laul see saadab meid hällist hauani.

Esimesest ühislaulust loeme 2. Moosese 15 p. Iisrael oli kuivalt läbi jõudnud Punasest merest, kuid neil on kannul Egiptuse kuningas oma sõjaväega. Seal sirutab Mooses Jehoova käsul käe mere poole ja wesi, mis warem müürina seisis paremal ja pahemal, matab nüüd voogudesse waenlase sõjaväe. Siis laulsid Mooses ja Iisraeli lapsed sellesinatse laulu Jehoovale ja ütlesid: „Ma tahan Jehoovale laulda, sest ta on väga kõrgeks saanud, hobused ja nende rüütlid on ta merre heitnud. Minu rammu ja laul on Jehoova ja ta on mulle ärapäastjaks.“ Kahju, et meie selle ilusa laulu wiisi ei tunne!

Hiljem, Taaveti ja Saalomoni ajal tõusis laul Iisraelis oma haripunktini. Tol ajal oli templitteenistuses 4000 lauljat ja pasunapuhajat. Saalomon olla seda arvu veel suurendanud. Ei ole ka ime, kui mõtleme, et Taavet ise oli luuletaja, kelle võimed on ületamatud, ja ühtlasi omaaja parimaid kandlemängijaid.

Uut hoogu saab waimulik laul apostlite ajal. Päästmisrõõm ja elav lootus kõlas nende hinges, kes oli saanud Kristuses wendadeks. Laulu mõju oli nii suur, et märtridki

Laulvad inglid.

Botticelli maali järele.

läksid laudes tuleriidale ning tapalavale ja tihti kõlasid tol ajal kiituse laulud segi lõukoerte mõirgamisega.

Kaks jumalasalast Paulus ja Siilas visati Vilippis vangitorni. Neid pekseti, pandi neile jalad paku, et oodata hommikut, mis neile arvatavasti surma pidi tooma. Paulus ja Siilas ei maga, vaid südaöösel kõlas läbi süngete vangikeldrite imelik laul, nii rõõmsalt ja võimsalt, et seda kõik vangid kuulsid. Seda võivad vaid need, kelle rõõm on suurem kui hirm.

Ruum ei luba siin pikemalt rääkida vaimuliku laulu ja muusika arengust müstilisel keskajal, ega ka vaimustaval reformatsiooni ajajärgul. Samuti möödume pietismi aja südamlikust laulust ning viimase aja ärkamise helidest ja pühitsuslauludest. Ütlen vaid üht, et laul, millist pole kuulnud veel ühegi kõrv, ja mis kõlab kui vete kohin, see ootab meid alles ees. Seda aimab süda ja igatseb hing. See on Talle laul.

millest siis selguda, et neitsist sündimise waade alles hilisemal aegul tungis ristikogudusse.

Mida peame mõtlema sellisest põhjendusviisist?

Waatame siinkohas jellele, kas meil tänapäev ikka tõesti on võimalik täpsusega kindlaks teha, millised piibliraamatud vanemad, millised uuemad ning kas tõepoolest arvatavad vanemad raamatud ei räägi midagi üleloomulikust sündimisest — jah, kui meie isegi inspiratsiooniusu siin kõrvale jätaksime — ometi tundub meile, et see nii mõjukaks peetud argument kuigipalju ei kaalu. Selle põhjendusega võiksime niisama hästi just ka wastupidisest otsust peale hakata.

Meie võime sama eduga järgmiselt argumenteerida: et esimesil aastail kristlikus koguduses Jeesuse üleloomulik ilmale sündimine isegi küllalt teada oli, piibli vanemad raamatud sellest, kui küllalt tuntud tõstiasjast erilise rõhuga ei jutusta, vaid juhtivad peatähelepanu Jeesuse uutele tegudele tema elukestel. Kui aga aegade vältel mõnes selleaegses „protestantlises“ ringkonnas üleloomuliku sündimise vastu kahtlus hakkas tõusma, wastavalt jellele piiblikirjanikud kategoorilisemalt hakkasid allakriiputama seda tõstiasja.

Sarnane põhjendusviis on väga eluline. On loomulik, et neist asjuft vähem kirjutatakse, neid

põhjendatakse ja kaitstakse, mis igalühel juba küllalt tuntud. Kas kooliõpetaja seda ikka uuesti seletab ja kordab, mida iga laps juba isegi küllalt teab? Kas jutlustaja kantslis aina hooga neist tõdedest räägib, asju tõestab ja selgitab, mis igale ühele isegi päewaselged? Kes seda teeb on igaw jutlustaja. Kas ajalookirjutaja neid sündmusi omas seletustes üksikasjaliselt analüüeerib ja põhjendab, mis oma wärskuse poolest isegi igalühel meeles ja selged? Ei. Meie leiame wastupidiselt. Koolis, kirikus, kirjan-
duses, kasmatuses, ajaloos ja üldse põhjendatakse, selgitatakse, räägitakse, kirjutatakse asjust, mis kipu-
wad unustusemerre wajuma, mille kohta teadmi-
sed ja arusaamised puuduvad. Miks ka siis piiblit ei käsitada sellest eluliseft seisukohast? Sellega toi-
mitakse just tagurpidi.

Meie näeme, protestantismi kõige mõjuwam aja-
looline argument Jeesuse üliloomuliku ilmalesündi-
mise eitamiseks ei kaalu kuigipalju, et kõigutada

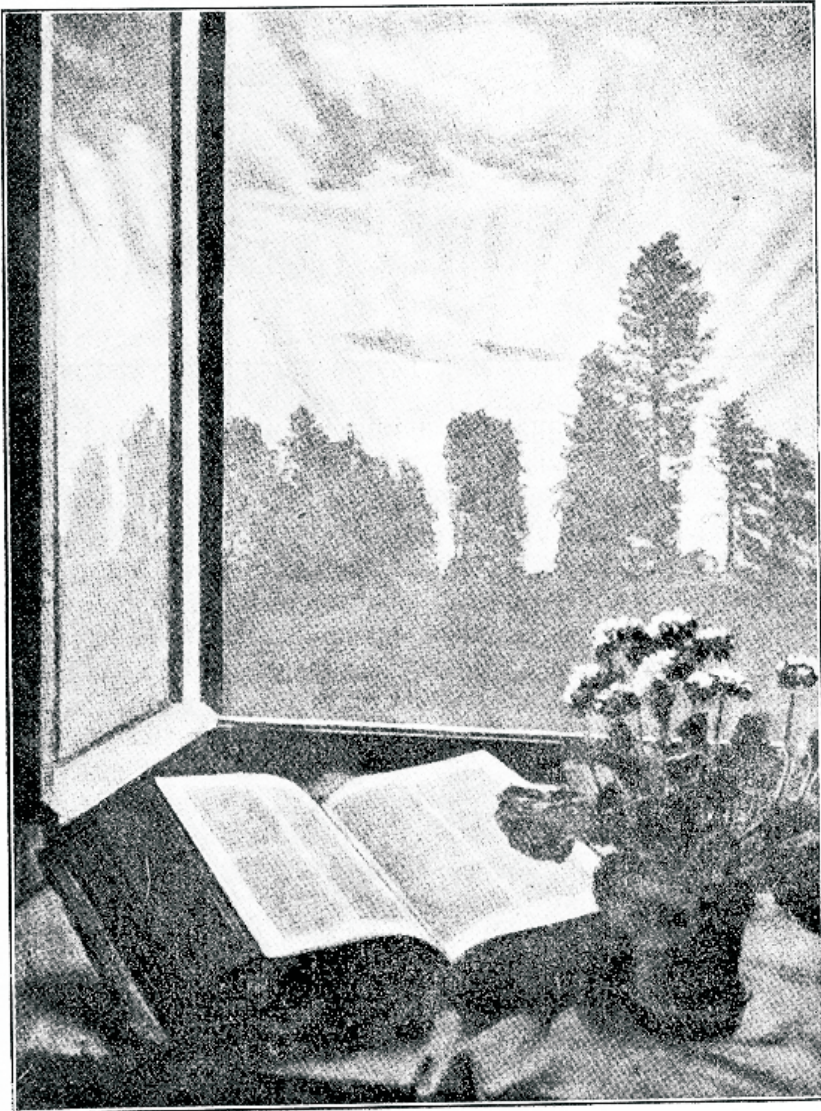
usku sellesse. Ometi, asja tähtsuse pärast tuleb
meil jälgida ka protestantismi üksikasjalikke põhjen-
dusi üksikuisft piibliraamatuisft. Enne weel üks kõlb-
line märkus.

Matteuse ja Luuka ewang. räägivad selgel sõnal
Jeesuse imelikust sündimisest. Matteus oli Jeesuse,
Luukas Pauluse kaaslane ja kaasaegne. Neil mõ-
lemil on jälle suur hulk kaasaegseid, kes ka ühtlasi
Jeesuse ja Pauluse kaasaegsed, kellel niihästi tuntud
usk üleloomuliku sündimise, kui ka Pauluse waated
selle kohta. See oli aeg, kui kõik need tegelased
olid otseselt Nelipühi elamuse ja Pühawatmu mõju
all, kes oli wälja walatud selleks, et ta neid pidi
juhtima „kõige tõe sisse“.

Kui nüüd niisuguse olukorra juures siiski Matteus
ja Luukas oleksid toime tulnud ühe jämeda wale-
sõnumiga paganate wääruse mõjul, siis kuidas oli
see neile võimalik nende kaasaegsete pärast, kes ju
ka tõtt pidiid tundma. Kas need sarnase moonutuse
ja paganliku mõjutluse sissetungi wastu ei
oleks kõige kindlamalt üles astunud? Wõi
peame meie mõtlema, et terve esimene
ristikogudus oli walele ja paganluse mõ-
jule nii wabalt käsitada? See oli ju
siis ristiusu ja Jumala tõdede suur kaotus
kohe asja algul. Seda on wõimatu us-
kuda. Siin ei kaalu kuigipalju o l e t u s ,
et Matteuse ja Luukase neitsistsündimise osad
hiljem kellegi poolt juure on kirjutatud. Sel-
leks ei ole meil esiteks mingit tõendust,
ja teiseks ei muuda see midagi olukorrast,
seft siis oli ikkagi walel wõimalus täie rin-
naga sisse tungida nii olulisft küsimusis.
Ka ei aita siin wabandus, et siin otse wa-
lega tegemist ei ole, waid asja hingeliselt
mõista tulla, nagu jeda püüab seletada
Tallmeister oma wastuses õp. Sommerile.
Siin peame ometi järjekindlad olema. Kui
Jeesus sündis harilikul wiisil, piiblit kirjuta-
jad aga ütlesid, et ta sündis üleloomulikult,
siis: kas nad waletasid teadlikult, mis
raske uskuda, wõi nad waletasid alateadli-
kult, kuid Jumal ja Püha Waim lubasid
sellel walel pääjeda piiblisfe, mis ka raske
uskuda.

Nii wõi teisiti, Jeesuse üleloomulikkude
ilmalesündimist piibliga eitada katsuda, eba-
õnnestub igal wiisil. Sellega siis protes-
tantismi kõige mõjuwam relw Jeesuse loo-
muliku sünni kasuks ja üleloomuliku kah-
juks — a j a l o o l i n e seisukoht, kaotab
oma mõju ja terawuse täielikult siin käsit-
letud tõstiasjade walgel.

R. Raups.

Uus walgus inimkonnale igiwanast raamatust.

Umatud uks.

Maailmasõja päevil sai üks wene sõdur raskesti haavata, ja nõnda õnnetult, et ta kaotas mõlemad käed ja jalad. Wäljahaiglas mõnesugusel moodsul toibunud, awaldas ta soowi, et teda toimetataks ta kodupaika. Seal tahaks ta weeta oma elu wiimased päewad. Kodumullas soowis ta puhata wiimast und.

Ta palwet püstitakse rahuldada. Tema jaoks valmistatakse sellekohane reisukorw. Saatjaks antakse üks sanitar, sest ise ei saanud ta ju enast aidata. Algas waewatee — Rumeenia frondilt kaugele põhja, Arhangelski kubermangu, kust ta pärit oli. Wiletsate weoolude tõttu wältas sõit ligi paar nädalat.

Olid saabumas juba jõulud.

Ühel detsembri-kuu õhtul saabuwad nad kodujaama. On külm ja tuiskab. 20—30 kilomeetrit on weel kodukülani. Seda maad tuleb hobustega sõita — läbi tuisu ja tormi. Mida ligemale nad jõuawad kodupaigale, seda kiiremalt hakkab peksma inwaliidi süda. Mitmesugused mõtted ja küsimused kihatawad läbi ta wäsinud aju. Milliseks kujuneb kohtamine naisega? Mis ütleb ta teda nähes — sellise lihatombina? Wist on ta ütlemata kurb ja õnnetu? Polnud weel aastatki, kui nad abiellusid. Siis pidi ta sõtta minema. Lahkumisel nad wandusid weel üksteisele, kuidas öelda — truudust. Mees küsib: „Aga, mis siis Marja, kui ma peaksin wigasena, kas ilma käteta wõi jalutuna tagasi tulema? Mis sa ütled siis, kas wõtad mind wastu?“

„Tuled sa millal sa tuled ja ükskõik millises olekus, mu süda on sulle lahti. Kui ma waib peaksin sind elusana tagasi saama! Ma tahan sind ise pöetada —“

Kellaõjut näitab keskööbaega. Tuul hulub ja wingub. Ometi lõpuks kohal! Sõiduk peatub. Sanitar tuleb esimesena maha, lööb risti ette ja lausub „Slawa Bõgu!“ Puhastab ennaft ja oma hoolealust natuke lumest puhtamaks, lööb taas risti ette, tõstab siis kormi selle pagaasiga ukse ette ja koputab. Seeft kostub „Kes seal on?“

Õnnetu Iwan: „Minna olen, Marja. Jumala pärast awa uks!“

Naine on küünla põlema süüdanud, paar riidehilpu ümber pannud, ja nüüd, küünal käes, awab ukse. Sanitar tõstab kohe kormi sisse. Traagiline waade! Naine kukub hüsteeriliselt nutma, huluma; siis sanitarile kifendama: „Tõsta wälja! Tõsta wälja! Mis hakkab ma selle lihatombiga peale? Minu mees oli terve, tal olid käed ja jalad. Selles lihatombil pole midagi.“

Iwan paluma: „Aga armas Marja! Sa armastad ju mind ometi? Sõtta minnes sa ütlesid, et sa mulle tahad truuks jääda ja, et sa mind igal ajal wastu wõtad. Ma tahtsin sind näha, sinu juures olla. Ma olen surmani wäsinud, kaua ma enam ei ela. Wõib olla mõned lühikesed päewad. Ma ei ole julle kaua koormaks. Kroonu maksab sulle pajuki.“

Midagi ei aidanud — naise süda jäi kõwaks.

Rusutult — tõstab sanitar kormi wälja ja paneb alul lumele. Ohkab sügawasti ja siis taas: tõstab oma pagaasi reele. Algab rännak öös ja tuisus mööda küla, et leida ööbimispaika.

Heade inimeste juureft nad leiawad wiimaks ulualust. Sõjakoledused, käte-jalge ja palju mere kaotamine, kehalised ja hingelised walud, wintsutused pikal sõidul on õnnetu Iwani terwise lõplikult ruineerinud. Kuis pures see teda otjata: naine ei taha mind enam! Wäljatõugatu! Rodutu! Üksi olen ilmas! Isa-ema ammugi puhkamas kalmistul. Igawene mälestus neile! Mu maapealne kodu on suletud! Ja naise süda on kõwa kui kivi.

Järgneb kaane 3. küljel.

Sõja bilans.

Peapüüdjate keskel.

Hambatangidega teed murdmas inimfööjate hulgas. Misjonäri mintfutused ja mõidud.

Formoosa saar hakkas Läänemaade huvi ja tähelepanu enda poole tõmbama alles 1895. aastast, kui saar muutus Hiina ja Jaapani vahelise sõja tallermaaks ja selle järel läks mikaado lipu alla. Kuid oli keegi, kelle tähelepanu see saar juba ammu kütis ja see oli noor Kaanada presbüteriaani kiriku misjonär George Leslie Mackay, suure Uganda kangelase nimekaim. Ka Mackay põlvenes Sotimaalt, milline maa imelisel rohksti annud wahwaid mehi misjonipõllule kogu maailmas, võib olla rohkem kui ükski teine maa. Wististi on see seletatav soti rahwa elawa, tõlise usulise seisukorraga.

Mackey oli saadetud Hiina misjonitööle, kuid talle oli antud wabadus walida oma äranägemise järele tööpõldu ja ta walis Formoosa põhjapoolse oja, kus enne seda ei olnud mingit misjonitööd.

Sel ajal oli Formoosa metsit maa, millel polnud mingit seaduslikku forda. Siin elasid peale uudisafunikkude jaapanlaste ja hiinlaste veel malailased. Hiinlased olid oma ülewõimuga wallutanud paremad kaldamaad ja tõrjunud algajad malailased mägestikkudesse.

Hiinlased nimetasid küll kõike päriselanikke barbaarideks, kuid tegelikult wõidakse jagada malailasi saarel kahte rühma: pi-po-hoanid ja chi-hoanid. Gelmsed olid alistanud hiinlastele ja omandanud nende kultuuri ning usu, wiimased aga ei tunnusta wõd-

raсте wõimu, elawad mägestikku tõrjutult wabaduses ja on kõikide hirmuks, harrastades inimpeade püüki. Nad peawad hiinlasi oma weriwaenlasteks, kuid samuti pi-po-hoane ja mõlemate pealuud pannakse wäärtusliku saagina päaluude korjandusse. See on wahwa mäeelaniku uhkus ja maja kõige parem ilustus.

Mackey algas oma tööd küll linnas hiinlaste hulgas, wõites pea oma poole mõningaid tõsiseid noormehi, kes talle olid pärastpoole suureks abiks. Need „üliõpilased“ olid taga kaafas kõigil ta reisidel.

Peagi märkas Mackey, et Formoosa elanikel olid wiletsad hambad. Seda põhjustas nii malaaria haigus, kui ka lõpmata pähtlite puremine. Alles misjonitööks saanud mõnejugust arstiteaduslikku oskust, ka hammaste rawimises, kasutas ta seda nüüd hea abinõuna rahwa wõitmiseks. Hambatangidega walmistas ta teed ewangeeliumile. Kuigi papid ja muud ristiusu wastased küll püüdsid wäita, et nende omad jumalad niisama hästi wõiwad walusid ära

wõtta „walgete kuradite“ rohtudeta, kuid peagi nad ebaõnnestusid selles. Kui aga misjonärid suuremate waludeta wälja wõtsid walutawad hambatüükad, oli rahwa poolehoid ja tähelepanu wõidetud. Selles töös olid suureks abiks taas ta üliõpilased, kes niisama hästi olid õppinud hambaid tõmbama, kui ta ise. Mõnel õhtupoolikul nad ühisel jõul aitasid ligi wiitsada patsienti.

Harilikult istus Mackey siis oma sõpradega mõne templi trepil, wõi mõnel muul tähtsal paigal. Kõige pealt lauldi ühiselt, siis järgnes hammaste tõmbamine ja lõpuks jutlus. Loomulikult, kes olid wabanenud piinawast walust, tundsid tänulikku meelt aitaja wastu, kuigi see oli nende meelest wälismaa kurat. Et aga keegi ei arwaks neid nõidust tarwi-

tanud olemat, anti igale ühele wäljakistud hammas tagasi. Nii hakkas peagi rahwas lugu pidama ja armastama Mackeyd ja awasid südamed kuulutusele ning pöörasid ristiusku.

Tagasiuamised

on tihti parim märk töö edust ja seda sai ka Mackey tunda. Rapid ja ametnikud moodustasid salaliidu usklikudewastu, süüdistades neid walewiisi. Kuus süütut kristlast wõeti kinni, wiidi Bangkok'i wanglasse ja pandi jalgsuusse. Moe pärast peeti piinarikkaid ülekuulamisi. Neid peffeti pambuskepiga, sunniti põlwitama kuumile raudahelale ja mõnda muud moodi piinati.

Wiimaks, ühel hommikul kaks neist, isa ja poeg, tassiti huffamispaigale, kus tapeti enne poeg isa filmade all, pärast ka isa. Selle järele kanti nende pead forwis, millele oli kirjutatud: Iip Kone Thov s. o. „kristlaste pead“, linna. Bangkok'i wärawaile naelutati nad siis möödaminejaile hirmutusjeks. Teised järelejäänud piinati pikkamööda surmiks.

See oli raske proow.

Kuid hoolimata sellest, võib olla just selle tõttu, kaswas kristlaste hulk Bõhja Formoosas, kuni wiimaks ka Bangkok wallutati. Lõppes waen ja nüüd hakati austama kristlasi ja Mackey'd. Seda wäljendasid eriti filmatorikawalt need

auawaldused,

mis said osaks Mackey'le, kui wiimane jõitis kodumaad külastama. Linna ülemuste poolt saabus saakfond, kes ta töö tunnustamise märgiks palusid luba talle anda teekonnal sadamasse ametlikku kaardi-

SÜGISENE.

Juba langevad kolletand lehed,
veel suudleb neid päiksekiir...
Ah, hingevalu ja leinad,
ka teile on pandud piir.

Jah, on sügis ja varisevad
lehed kirevad elupuuust.
Tuleb aeg, saabub rahu hinge —
kattub maa lumelinikust.

Tuleb aeg, saabub rahu hinge...
Ah, nii hää oleks uinuda viist
ja oodata päikestõusu
ja kevade ärkamist.

K. Sinik.

wäge kaitseks. Teda kanti siidiga laetud kandetoolis läbi linnatänawate laewasillale. Kes käisid linna ametnikud, taga kaardiwägi ja muu rahwas lippudega, hurraa-hüüete ja kahessa hiina orkestri ja mängudega. Need ustawad kristlased, kes ta kõrwal olid kindlana seisnud tagasiusamistes, laulsid nüüd: „Si häbene tunnistada Ünnistegijat!“

Töö wintsutufi ja tagajärgi.

Nii pea, kui aeg ja olukorrad wõimaldasid, algas Mackey tööd lagendiku malailaste keskel, kes olid riisikaswatajad. See töö oli raske eriti terwislikult. Üle jõgede püüdes oli hädaoht woolust kaasa wiidud saada, wõsastikkudes waritjesid maod. Külades ja linnades oli parwede wiisi wastajaid, kes arwasid taft nagu koolipoisid linnust: „Seda on tore kiwiga wijata.“

Õõbida tuli porisel põrandal sigadega jeltfis, ja mitmesuguseid söödikuid oli „wähemalt kolm sugu-põlwe“, nagu Mackey armastas naljatades wäljendada.

Bi-po-hoanid olid alguses ewangeeliumi kuulutajaile wäga pahatahtlikud — ajasid neid pilgates küladeft minema. Nii külalt teise. Öõbimiseks polnud mingit ulualust ja wihmade tõttu oli madal maa muutunud päris poriauguks.

Kuid ka siin aegapidi tuli muutus. Ühest kalurite külalt tulid kolm meest teda kutsuma oma külla. „Kaks korda oled siit läbi läinud, kuid keegi pole sind wastu wõtnud. Tule meie külla, meie tahame sind kuulda.“ Konnatarbist wilega kutsuti küla kofku ja Mackey'li oli oma üliõpilastega tööd kuni hommikuni. Järgmisel päewal juba otjustati ehitada palwela tõsse Jumala teenimiseks.

Siina jäi Mackey kaheks kuuks. Mõnigi kord sai ta weest tilkuwaid riideid kuivatada tuleriida ääres, mis oli walmistatud ainult ebajumalate kujudest.

Pikkamööda awanesid teistest külades ukfed ja mõne aja pärast kerfifid üles juba 19 wäikeft kirikut, kus jutlustajaks olid omad pärismaalased.

Peapüüdjate hulgas.

Kõige raskem aga oli chi-hoanide wõi peapüüdjate hulgas, kes elasid mägestikus. Waewu olid nad mitukorda ise pääsenud nende taplushimuliste noa ja oda eest. Sageli oli ta ise pealtnägijaks õubseift werepulmadest, kus mitmete pead metsikute chi-hoanide saagiks jäid. Suuremad rööwkäigud korraldati õõsel ettewalmistatud täpse plaani järel, siis tormati küla peale, süüdati põlema majad. Kes püüdis wälja põgeneda põlewast majast, sattus chi-hoanide kätte, kes lõikasid pea otjast ja enne, kui teised oleksid suutnud appi tõtata, olid nad juba kadunud.

Pärast õnnestunud püüke peeti siis külas saatankiffe röömupidusid, millest mehed, naised ja isegi lapsed, osa wõtsid. — Mõnikord keedetati kogu pea jõõgiks, kuid harilikult lepiti ajudega. Seal jõõdi, joodi, tantfiti ja ülistati oma wägitegusid.

Kord olles kufagil malai külas saabus püüdmisfalk kofju ja pakuti ka Mackey'le ajude teent, mida see muidugi wastu ei wõtnud.

Mägestiku rahwa kirjutamatu seaduse järele ei

saad mees enne abielluda, kui ta enne ei ole toonud oma mehisuse märgiks mõne waentase pea. Pealuude rohkuje järele hinnatakse meest. Kellelgi kuulsal päälkil, keda hiina ametiwõimud wangistafid, puudus waid 6 sajast pealuust.

Loomulikult on farnaste inimeste keskel aina elu hädaohtus. Kuid Mackey sai ka nendega hakkama, olles tuntud terwestegijana. Ünneks polnud tal ka patfi nagu hiinlastel.

„Sina näikse päris meie sugu olewat,“ arwasid chi-hoanid waadeldes teda tagant.

Jõulud inimsööjate keskel.

Kord weetis Mackey oma jõulud mägestikus peapüüdjate hulgas ühe pääliku wõõrana. Toa, mis oli kaunis suur, ühes nurgas küürutasid naised kalawõrke kududes, teises otjas tule ääres plaanifefid mehed uut peade jahti. Wõõda seinu hirwitafid pealuud, tule walgel õubseft kumades. Sellises jeltf-konnas Mackey oma üliõpilastega pidi õõbima. Enne puhkama heitmist palusid nad luba laulda, millega ka nõus oldi, sest pärismaalased on laulu-armastajad. Ja nii kõlasid jõululaulud werejänuliste metslaste juures, kes millestki muust ei teadnud, kui oma weretõift. Ning selle järele jutustafid nad tähelepanelikule kuuljaskonnale esimesest jõuluõõft Betlemmas, millal sündis Jumala Poeg maailma Päästjaks tõikidele, nii sama hästi neile Formoosa metsikutele peadepüüdjale kui kristlastele seal Väänes. Tuli Lunastaja maailma õõsse, et seda walguftada ja muuta tooreid inimsüdamaid templeiks Jumalale ning puhastada ka inimtapja werest nõretawat südametunnistust lumest walgemaks oma ohwri werrega. Mineil P. Sink.

Seintel hirwitafid pealuud.

Pimeduse võimuses.

Ajalooline jutustis nõiakohtu pidamisest Eestis.

Sel aastal olid näärikülmad eriti tugevad. Kütusemure ei teinud metsarikkal Pärnumaal küll kellelegi peavalu, kuid hundid tahtsid elu võtta. Külмага oli neil metsas toidupuudus, ja nüüd luusisid kriimsilmad toitu otsides õuedes ning piilusid laudauste taga. Üksikult mehed ei võinudki reega metsa sõita, vägisi viisid hundid hobuse eest — hea kui isegi vaevalt pääsid.

Keegi ei uskunud, et metsades võiks kunagi nii palju hunte leiduda, kui neid nüüd ümber luusis. Tingimata oli palju nende seas ka libahunte, arvasid inimesed. Vaesed ajad, mõisa orjus, möödunud sõja raskused, ka kadetus ligimese vastu sundis mõndagi ühendust otsima altilma võimudega, et siis võiks üürikest aegagi maitseda oma nõiapidudel joo-vastusrõõmu.

Kui Järve Pärdi naine korraga haigeks jäi, oli kõigil kindel — Reet on ära tehtud. Oli terve, tugev, priske naine — paremat töövehkijat ära otsigi. Polnud tal puudu ka sõnadest, kui keegi juhtus vastu ütleva, siis vast sõnad lendasid. Alles sai Sõrtsi Villem võtta. Villemi saun lubati maa tasa teha ja teda ennast libahundina Rõhmastu sohu saata. Nagu küla rahvas kuulsid, olevat ka Sõrtsi Villem häid sõnu vastu annud. Kuid siit Reedi haigus algaski. Teine hommiku ei saa maast üles — kaebab suurtest valudest sees. Pärtil endal tuli loomade eest muretseda. Vett tassides, heinu ette kandes mõtles Pärt ikka ja uuesti: mis naisel viga, oli terve, tegi tööd — nüüd haige. Vist ikka ära tehtud.

Naabri naised arvasid samuti, et Reet on ära tehtud.

„Oleksid sa kuulnud, kuidas Sõrtsi Villem sajatas, eks tema ära tegigi.“

„Ega va Villemil see esimene kord ole, mõnigi ägab tema pärast surmani.“

„Sinu maa peal on ta saun, siin pead sina mees olema ja selle ussipesa ära hävitama,“ soovitasid naabrid.

„Mis ma talle saan teha, lähen ütlen — sõnub ka mind ära,“ vastas arglikult Pärt.

„Too kirikhärralt pühitsetud vett, siis tema sõnadel pole mõju, saab Reet ka terveks.“

Pühapäeval, pärast jumalateenistust seadiski Pärt sammud kirikumõisa ja rääkis õpetaja-härrale kõik ära. Pühitsetud vett ta küll ei saanud, aga et Villemi mustadest tempudest enamgi kuulda oli olnud, siis pidas kiriku-õpetaja oma kohuseks sellest maakohtule teatada.

Tulid kohtusülased ja viisidki Villemi ära. Oli see raske teereis pakasega vanale inimesele, või murdis mure vanamehe, või oli see veel

mõni teine — kolmas põhjus, et Villem juba enne ülekuulamist raskesti haigestus. Kohe surm oli ligi.

Tema sāngi ette tulid õpetaja Rossinius ja maakohtu assessor Grothe. Et haige väga nõrk oli, siis õpetaja asus kohe asja juure. Ta näitas Villemile pühast sõnast, et kui suur ülekohus on nõidus, manitses teda Jumala ja kohtuisanda ees kõik puhtsüdamlikult üles tunnistada, lootuses, et ehk Jumal oma lõp-mata armu läbi ka tema peale halastab. Villem hakkas kohe suletud silmil monotoonse, venitava häälega jutustama. Ta kõneles pikka-mööda, vahest kustus hää l täiesti — seal kostis ühetooniline jutt jälle edasi. Paiguti näis, et ta magades sonib, et see on vaid surmaelne jampsimine.

Nõid tunnistas puhtsüdamlikult kõik üles. Maakohtu assessor võis kohtuaktidesse lasta tähendada järgmist: „... Villem Sõrts tunnistas kõik üles. Tema ja ta naine olevat mitu korda inimesi omast kurjast südamest ära teinud, selleks kuradiga ühendusse astunud ja sajatussõnu lausunud. Tema ja veel mitmed teised talupojad olevat kuradi nõul ja abil endid libahuntideks muutnud ja nõnda palju kahju ja kurja teinud, loomi ära murdnud ja neid nii ühes verega ära söönud. Nende nõiapealik olevat Suure Küüni Mats. Matsi teenivad 700 meest kui oma pealikut. Suurisanda nimi olevat Taos. Villem Sõrts olevat ise Suurisanda kokk.“

Laua taga istuvad tumedais riietes kohtunikud.

Kui nende isand oma mehi tahtvat kokku saada, siis laseb ta oma sarve puhuda, kes ruttu ei tule, seda pekstakse raudpiitsaga. Laiske Märt on ka kuradiga ühenduses, ta on nõid, ta on kuradi enda kokk . . .“

See maakohtu akt lõpeb sõnadega: „... Selle peale suri Villem Sõrts 25. jaanuaril 1641 ja tema keha maeti rappa.“

Nõid oli maapealse kohtu eest ära põgenevad, et igavese kohtu aujärje ees vastust anda. Kuid enne surma oli ta tähtsaid teateid annud oma kaaslaste kohta.

Neist võeti Laiske Märt kohe kinni ja toodi Pärnu. Siin seisis ta 31. mail õudses kohtukojas kohtu ees. Laua taga istuvad tumedates riietes kohtunikud, eemal seisavad kohtusulaste ja vahtide sünged kujud.

Märdile esitatakse ta süü.

„Mõned nõiad on sinu peale tunnistanud, iseäranis Villem Sõrts, et sina nõid olevat, ja et Järve Pärdile ja tema naisele konnapojad kehasse oled nõidunud ja muud palju paha teinud.“

„Aulised kohtu isandad, ei ole ma mitte seda teinud,“ vastab vaevalise kummardusega Märt.

„Vait! Aga kuidas Villem Sõrts seda tunnistas?“ kargatas kohtu assessor.

„Auline kohtuisand, mina pole Järve Pärdile ega tema naisele mingit paha teinud. Sõnadega ei saagi konnapoegi kehasse tuua.“

„Ah sina tead, mida sõnadega ei saa teha? Sina tead ju ka, mida sõnadega saab teha? Sina tead sõnu — tunnista, sina tead sõnu, või peame sind vähe venitama,“ ütles kohtu assessor seintel rippuvaile piinariistadele näidates.

„Mina, aulised kohtuisandad, olen ainult vähe sõnu ütelnud, kui keegi haigusega tuleb...“

„Üles märkida!“ katkestas kohtunik. „Kas sina oled mõne ka terveks teinud?“

„Mõni on paranenud . . .“

„Kuradi abiga,“ lisab vahele üks kohtunikest.

„Sina, nõid, tunnistasid, et oled isiklikult kuradiga läbi käinud, ennast oma ihu ja hingega temale annud ja tema käest siis neid kohutavaid sõnu saanud, millega inimestele kurja teed,“ kostsid kohtu assessori valjud sõnad.

Märdi tüse kogu laskus põlvili maha ja ahastaval häälel hüüdis:

„Armuline suur kohus! Halastage! Sõja ajal üks naine õpetas sõnu. Nüüd olen nendega haigusi arstinud. Rohkem ma muud ei tea.“

„Valetad, nõid! Kuradiga oled ühenduses! Tema sind õpetas,“ käratas üks kohtunikest.

„Aga rahvas nimetab sind nõiaks?“ küsib assessor.

„Jah, mõni nimetab mind küll nõiaks, kuid armuline kohus halastab, mina pole kellelegi paha teinud.“

„Sina ei taha üles tunnistada oma kuratlikku tööd?“

„Mina pole kellelegi paha teinud,“ kordab ikka jälle põlvitav kogu.

„Anname teda Jumala kohtu hooleks,“ lausub kohtunik üles tõustes.

Kohe asusid kohtusulased ahastava mehe juure, keerasid käed kõrgele seljataha ja vedasid teda piinapakule.

Märt aga korduvalt kisendas:

„Mina pole kellelegi paha teinud.“

„Mina ei tunne kuradit.“

„Olen süüta.“

Nende peale kohtunikud ainult vastasid: „Tunnista üles, et oled seisnud kuradiga ühenduses ja anna ennast Jumala armu hoolde, siis lõpevad piinad!“

Piinade valurikkamaks muutmisega valjemalt karjus Märt.

Seal ütles:

„Mina tunnistan kõik.“

Kohtuniku märguandel toodi Märt jälle kohtulaua ette, kus ta kohtusulastest hoituna seisma jäi.

„Sina tunnistasid, et oled libahunt olnud?“ küsib assessor.

Vastusena tuleb korisevast rinnust ainult vaikne „jah“.

„Sinuga olid ka teised libahuntideks?“

Jälle on vastuseks ainult „jah“.

„Sina tunnistasid, et murdsid sigu ja lambaid ja viisid neid kuradile?“

Ikka endine vastus.

„Kus teie koos käisite?“

Ilma pikemalt mõtlemata vastab Märt:

„Kõhmastu soo peal.“

„Sina tunnistasid, kes sinuga libahuntideks käisid?“

Sähvatus käib Märdist läbi, tugevalt, kuid ahastavalt kostab:

„Aulik kohus, halastage! Mina ei tea, surmake mind, mina ei tea.“

„Sina tunnistasid ennast nõiaks, libahundiks, kuradi käsilaseks ja palud, et sind vääriliselt karistatakse, sinu ihu saatanaile üle antakse.“

„Jah, jah! Surmake mind!“ oli ainult vastus.

Temale pandi veel mõned süüdistused ette, milledele kajab ikka ainsa vastusena „jah“.

Kohtuakti kirjutati: „Et Laiske Märt ise ära tundis ja tunnistas, et tema nõid on, seda kunsti esiti omalt isalt on õppinud, ka õnnistamise, sõnumise ja kuradi kunstidega ümber on käinud, pärast ennast täitsa kuradile on ära annud, kes teda on uuesti ristitud, hundinäol ümber jooksnud ja palju kahju teinud, siis peab tema, nagu ta ise on ära teeninud, teistele hirmuks, tulega elust surma mõistetama ja ära põletatama.“

Mõne aja pärast viidi kohtu otsus täide. Laiske Märt põletati ära tuleriidal kui nõid, lausuja, libahunt ja kuradi käsilane.

Ainetel E. Ader.

India teede Kristus.

Stanley Jones.

India igatus. Mahatma Gandhi ja Kristus. Ewangelisatsioonikoosolekuid.

Bernard Lucase arvustus on õige, kui ta tähendab: „Me oleme püüdnud India võitmist Kristusele, otsekui oleks see metsik maa, kuigi seal on haritud ja mõtleja rahvas, kelle hulgas on vaid üks kümnendik harimatuid.“ — Me misjonikõnedes on kuulda ainult sellest hukkuvast kümnendikust, mida aga waewalt võib pidada sellisena olukorra õige esituseks.

Tean, kui seisab koosolekul hindude ja muhameetlaste ees, et nad oma südames iga mu sõnale vastu räägivad ja samuti iga mu mõttele, mida väljendan; ja ma tean, kui võidan tollivõrdki ruumi nende südameis, siis on see saavutatud võitlustega — kuid kogu aeg on nad viisakad ja sõbralikud, isegi sügavaimal pahandumishetkil. Sellist kohtlemist võib täie õigusega nimetada kultuuri väljenduseks.

Küüd mõningaid näiteid meie ewangelisatsiooninädalast. Walin sadandete hulgast mõningaid, milleid, meil on olnud kõigjal Indias.

Lääsime . . . n suurde linna. See oli eriti kahtlane ettepanek, sest seal oli suur ülikool, mida peeti hindu kultuuri ja-usu lewitajana. Teiselt poolt oli linn wana aateilma ja ebausku wallas: Kuid me saime imestada ja rõõmu tunda märgates, et ülikooli rektor oli nõus koosolekut juhutama ühel meie koosolekuis. Suured hulgad olid liikvel iga õhtu. Ühe õhtul koosoleku lõppedes tulid üliõpilased ja palusid mind kõneleda ülikoolis. Jmesastasin üliwäga ja ütlesin: „Mu wennad, ega siis te taha mind sinna?“

„Ja kindlasti“, wastasid nad.

Kuid mina pingutasin edasi. „Kas teavad teie õpetajad sellest?“

„Ja“, ütlesid nad, „nad soovivad teie tulekut.“

„Kuid, millest tahate, et kõneleksin,“ tingisin üha.

Üks neist wastas ja ütles: „Kui te ei pane pahaks, siis sooviksin, et kõneleksite Kristusest.“

Tõepoolest, kinnitan teile, ma ei pannud seda pahaks!

Keegi teine ütles: „Me sooviksin, et kõneleksite eriti ristist.“ Ma soovin eriti ristist kõneleda! Lääsin sinna mitmeid kordi ja esimesel koosolekul esitas mind koosoleku juhataja hindu, keegi professor, järgmiselt: „Olen olnud neis koosolekuis, kuid mind ei ole niivõrd mõlunud kõneleja, kui see isik, kellest ta kõneleb. Noormehed, sellist isikut, kui Jeesus, ei ole ilmunud kunagi inimkonna ajaloos. Ta on suurim iseloom, inimene, kes kunagi on olnud siin maailmas. Küüd, täna, on üks hindude

pidupäew ja me ei või paremini alata oma pidu, kui uuesti kuuldes sellest isikust.“

Üllatav oli, et ei märganud vähematti vastu-seismist ülikooli noorsoo palgeil. Mäletades libedused ja eelarwamised, milliseid oli olnud senini, võisid waewalt uskuda oma kõrwa, olin ju India õigeusklikkuse tsentrumis.

Samas paigas paluti mind kõnelda teosoofide koosolekuruumis. Koosoleku lõpul nende juhataja ütles: „Me võime olla erimeelsed selles, mida härra Jones kõneleb, kuid me võime tõesti kõik proowida olla Jeesuse Kristuse sarnased“ — ja see on väga palju!

Meil on mõningaid koosolekuid olnud väga iseäralikes paikades, nagu näiteks Tippu-sultani, tolle endise muhamedi kuninga ja julmuri palees. Kõneledes seisid otse aujärje ees. Wiimasel õhtul palusid neid, kes tahaksid anduda Kristusele, tulla minu juure palee tagaosas. See täitus otstiraitst hindudest — mõned neist tõise igatusega — teised vastu wäites. Pärastpoole sain teada, et see oli jama tuba, kus kaks inglise kindrali seoti kinni oma wahtide külge kuninga wangidena. Teine neist oli David Baird. Kui sõna poja saatusest saabus wana emale Schotimaale, siis see wana kange naine, tundes oma poega, ütles: „Jumal olgu armuline selle waesele poisile, kes on seotud meie Davidi külge!“ Kuid just samas toas, kus mehed seoti wangidena oma walwurite külge, Kristus tegi wangid wabaks, ja palee jaalis, kus isewalitseja oli istunud kuningana werise mõõga toetusel, kuulutasime me uut riiki, mis ei ole rajatud mõõgale, vaid Jumala Poja endaohwerdamisele Kolgatal.

Kusagil kohas mittekrisklik kirjanduselts palus saada koosolekuid oma hoolde ja korraldusse. Mittekristlik kirjandusring pidamas ja hooldamas kristlikku ewangeeliuminädalat! Wastolus, kuid auhine! Nad hankisid Maharadja teatri koosolekuis ja teatasid, et tahawad saada würsti koosoleku juhatajaks esimesel õhtul. Sealjuures nad tähendasid awameelselt, et tal on kalduvus wiinale, kuid nad arwasid, et võiwad ta pidada tarwiliselt selgena sel õhtul, et saab korralikult juhataja. Ei me saa olla liiga hädalised neis asjades, peame vastu wõtma, mis saame ja rõõmsalt esitama ewangeeliumi igal wõimalusel ja kohas, ja mõeldes, et würstki seda wajab, siis olime väga rõõmsad ta saabumisest. Peaminister oli koosoleku juhatajaks järgmisel õhtul ja vähemad ametnikud kordamööda. Ligi tuhat selle riigi ametnikku oli koosolekul iga õhtu. See oli kirjatähelikut tunnistus maawalitsejate ees Kristuse nime pärast.

Kui würst tõusis, et juhatajana midagi öelda, siis oli igauks weidi närwiline kuulma, mida ta üt-

leb, sest see mees oli kaunis otsekohene ja ütles wälja, mis tahtis. Ta ütles:

„Ei mõista, miks kõneleja läks nii kaugele maailma kaewama walitjaste pahu külgi; tal ei oleks tarwitjenuid minna Hiinasse kõneledes ebadiglastest ametnikest — ta oleks wõinud tulla otse siia.“ Iga ametnik peaaegu hüppas üles, otsekui oleks teda lastud. Just siis ta sekretär, kes oli väga mõjurikas mees riigis, ja kes oli ka poodiumil meiega, jaatis ruttu jedeli müristile. See luges seda ja kuulutas siis: „Mu sekretär ütleb, et mul ei tarwitse midagi rohtem kõneleda.“

Ta kutsus mind enda juure paleesse järgmisel päewal. Läksin. Palusin teda jätta joomist ja anduda Kristusele ning jutustasin talle, mida Kristus oli teinud mulle. Ta ütles: „Härra Jones, mina ei saa teha seda. Asi on seesugune, et olin peaaegu kristlane, kui esimest korda läksin Inglismaale, sest ristiusk mõjus minusse just oma wennastusaate pärast. Kuid mind kaswatati seal Macanlay ühes ja whisky pudel teises käes. Kuid ma luban teile midagi. Ma lähen Ameerikasse ja kuna teil on feeluseadus Ameerikas, ja sealt ei wõi saada joo-wastawaid jooke, siis pääsen ma wabaks, kui saabun sinna.“

Kogu maailm upitab waatama, mida me teeme selle feeluseadusega. Kui me ebaõnnestume, siis pööraks see kõlblise edu kella tagurpidi 50 wõi 100 aastat. Me ei tobi ebaõnnestuda. Mii on ewangeliseerimine idas ärarippuw oluforrast meil kodus.

Radikaalrahwustased said ühes kohas walitjuse oma kätte ja hoidsid seda. Kogu linna rahwas käis walges kodukoetud khaddar-riides — rahwus-meelsete tundemärk. Siginaabruses oli rahutusi ja tunded olid väga üles ärritatud. Inglis kõrgem ametnik hoiatas meid minemast ja ütles, et kui läheme jiski pidama sinna koosolekuid, ei saa nemad wastutada meie julgeolu eest. Kuid meile tundus, et peab minema ja läksimegi. Keegi misjonär kirjutas Gandhile, et ma tuleksin pidama kõnesid selles linnas ja palus teda sõbralikult kirjutada oma isamaalastele, soowitades neid tulla koosolekuile. Gandhi wastas kohe kirjale, sest ta on eriliselt rutuline oma kirjawastuses, ja ütles, et ta oleks väga õnnelik, kui ta hulgad tuleksid, ja oli tõepoolest kirjutanud neile selles mõttes. Kui nad said selle sõna, siis tulid nad meie juure ja küsidsid, kas nad ei wõiks wõtta oma wastutusele neid koosolekuid. Ütlesin neile, et ei kawatsenuid kõnelda poliitikast waid Kristusest. Sellest hoolimata kolm juhtimat rahwus-meelset hindut kirjutajid alla kuulutustele, milles teatati koosolekuist. Koosoleku ruum täitus kohe ja meie pidime minema ruumi puudusel pidama wabaõhu koosolekut.

Koosoleku lõpul ühel õhtul küsisin, kas nad ei soowiks, et ma palun. Ei kunagi palu awalikult enne selleks luba küsimata, ega ole saanud ka kunagi eitawat wastust. Beale palwet tuli mu juure keegi muhameedlane, härrasmees ja ütles: „See

oli väga alandaw täna, et lastite inimesi istuda palwe ajal. Nad oleksid pidanud tõusma püsti, seistes Jumala ees.“

„Hea,“ wastasin, „homme õhtul wõiwad üles tõusta“.

Kui koosolek lõppes järgmisel õhtul, siis taas küsisin, kas soowiwad, et palusin. Nad olid nõus ja mina palusin neid üles tõusta. Kuid neil oli wiifiks iga kord koosoleku lõpul üles tõustes hüüda, „elagu“ isamaale ja nüüd tõustes palwele müristesid wõimjad hüüded läbi kuuljastonna.

„Bande mataram!“ ja „Mahatma Gandhi ki djai!“ — Elagu isamaa ja elagu Mahatma Gandhi! Aratuskõne ja palwe wahel saime need isamaalised hüüded. Kena segu! Läks kuidas läks, kuid see ei sünnitanud segahääli ja kui see wähe wakis, pidasin ma palwe, nagu poleks midagi juhtunud.

Koosoleku lõpul tegin ettepaneku, et kui suuris koosolekuis ei saanud küllalt lähedale pääseda neile, kas ma ei wõiks saada vähemaid läbirääkimiskoosolekuid linna juhtivate tegelastega. Nad olid nõus ja järgmisel päewal kogunesime riigi kooli. Wõtsin kingad jalast, asetasin nad kõrwale ja istusin nende hulka pörandale maa (pundit) kombe kohajelt. Märkasin, et mõned neist olid olnud linnas rongikäigust oja wõtmas, sest neil oli kirjutisi:

„Ara maksja maks walitjusele!“

„Mine rõdmuga wanglasse!“

„Nõrga pisarad kaewawad alused tugewamagi seinä alt!“

Mõni oleks wõinud mõelda, et sarnases rahwusfanatismist imbutatud õhkkonnas ei oleks wõinud olla mingit wastuwõttu minu sõnumile. Selles oli tõepoolest tõsine küsimus. Kas ärkab neis üldie wastukaja? Teiselt poolt tundus olewat jiski teatud tundeeluwust. Mõõda minnes wõiksin wast öelda, et minule on sügawasti mõjunud see erinewus, mis sündinud inimeste waimlises elus, ühtedes, kes on olnud wõitlemas sõjariistadega ja teistes, kes on tarwitanud passiwset wastupanu wägiwalla tegudeta. Kuigi on küll mitmeid tähtsaid ja ülewaid erandeid, jiski wõib mureta öelda, et sõjaliste relwadega sõdinud mehed muutuwad tooreks. Teiselt poolt olen märganud, et need mehed, kes astusid esile Gandhiga ja praktiseerisid tõesti tema programmi, muutusid waimlijemaks; see süwendas nende käsitusi kõlblistest wäärtustest ja tegi neist endaohverdajaid. Ei miski wõi olla juuremaks kohtuks ühe üle ega paremaks tunnistuseks teije heaks, kui wastawad mõjud, mis saadakse neis ülesandis. Seal ma istusin meeste ees — eriliselt otjustuswõimsete meeste ees, kes olid walmis kaotama kõik wõitluses Läänest toodud walitjusi wastu. Mina olin Läänest, kuid seal polnud sugugi wiha, oli waid puhas kõlblist ja waimlist hindamist ning õrna tundelikust.

Kõnelesin neile oma Opetajast. Juteldes tarwitasin sõna „India teede Kristus“ ja mina märkasin, kuidas nad seda kordasid ifka uuesti ja uuesti.

See oli äratanud nende mõtte- ja kujutusilma. Ta näis olevat nii lähidane neile. Ta näis tulewat sisse India teedelt, et istuda meie kesksele põrandale India widewiku waituses. Jutlesime India ja selle paratamatuisi tarweist. Ei rääkinud neile nii, nagu oleks India välismaa mulle, sest see ei olnud ka seda enam. Olen sündinud Läänes ja armastan seda, kuid Indiast on saanud minu kodu, selle küsimused minu küsimusteks, selle tulewik minu tulewikuks — oleksin isegi tahtnud selle patte kanda oma jüdamel, kui oleksin wõinud ta tõsta Lunastaja juure. Wäljendasin neile oma soowi, et mind mõeldaks vähemalt India kasupojana. Pöördusin nende poole ja ütlesin: „Wennad, mida wõime teha neile kuuekümmele miljonile väljaspool kaste

olewaile? Nad on westikiwi meie rahwa kaelas. Meie rahwas ei saa kunagi wägewaks, enne kui tõstame neid üles. Kuidas wõime teha seda?“

Keegi mõtleja hindu tõusis ja ütles: „Selleks on waja terve Kristus, et neid wõiks tõsta.“

Ja istudes seal India õhtu pehmes walguses, igaiüks meist jaatas seda oma meeles, et tal oli õigus. Selleks on w a j a K r i s t u s, et tõsta neid. Kuid üks meist läks weel kaugemale ja wõttis meid hulka — waja on terve Kristus, et tõsta meidki, ja kõik need, kes seda tundsid, polnud jüguigi awalikud Kristuse järelkäijad.

India rahwas on sügawalt usuline rahwas ja kui selle imelik waimliste jõudude rikkus on antud Jeesusele kasutada, siis on tagajärg sellest tõepoolest auuline.

Kestööpäikesemaal.

Muljeid Lapi reifist.

P. Sink.

Wiimati teostus seegi wõimalus — näha maad, kus päike õõselgi ei loojane; maad, kus üksainuke pikk päew kestab kuni 3 kuud, et siis ruumi anda ööle, kes astub troonile ja walitseb wahetpidamata jama pikalt. See on Lapimaa.

Üle Tallinna — Helsingi, läbi Soome mitmesuguste maastikkude, sõitsime N. Nuemõisjaga üles Põhja poole. Beatus Torneos, põhjapoolseim Soome linn Botnia lahe juus, mille wastas, üle Torneo jõe, aleties Haaparanta linn — Rootsi maaalal. Tegime käigu ühtlasi Rootsimaaale. Edasi rongiga kuni Kauliranta, kuhu lõpeb raudtee ja algab matt omniibusil Lapimaa jüdamesse. Rõugu aeg liigume Rootsi piiri ligiduses Torneo ja Muonio jõe orgudes. On suurwee aeg, milline algab Jaanipäewa ümbruses lumede sulamisega tunduritel, seepärast on weed kangelst üle kallaste, ujutades kaldaäärse maastiku ja küünid, millised saartena näiwad weepinnal. Mõlemil pool mäekünkad, metsjaga kaetud. Meelistub Rheini org — nii ilus ja wõlm on. Mäest üles ja alla tormab omnibus, wahel parwega üle jõgede ja ifka edasi, kuni on 200 km jõidetud ja Muonios peatume, kus sõbralik õpetaja abikaasa, mu end. ingliskeele õpetaja Helsingist, meid terwitab. Rahjatsusega kuuleme, et õp. Klaffen (end. Wormsi õpetaja) on mind oodanud, kuid mõne tunni eest ära sõitnud. Ta on õpetajaks Rootsi poolel.

Selle päewa, õõ ja muist järgmist päewa weedame Muonio kiriklas. Käime saunas ja kui heidame magama on kell 1/21 öösel, kuid päike järab metta kohal.

Järgmisel päewal sõit edasi. Enne aga wõetakse lubadus, et tagasi tulles Enontekiöst peame koosoleku kirikus. Lapimaa on wõimsa ärkamisliikumise häll, mis umbes 100 aasta eest seal praost Laestatuise läbi puhkes ja eluendawalt muutis fõgu Lapimaa waimliste elu. On huwitaw neis paikades liikuda ja waadata ärkamise jälgi ning mõelda neile imeliste aegadele, kus siin põhjamaa tundrais ja kõrwehes tekkis elu ja woolasid eluweeõed. See huwi wedaski mind Lapimaa poole.

Kas Cesti on ifka isejefew?

Sõidame omnibusel Muonioist ifka põhja poole. Mida enam edasi, seda enam muutub maastiku pale kõrweaoliseks. Külad wahed weniwad pikaks, külad wäikesed, majad wawalised.

Kusagil tuleb omnibusele mees oma pampudega. Pika peale sigineb me wahel westlus. Kuuldes, et oleme Cestist, on mees wäga huwitatud.

„Kas Wiro on üks osa Soomest, nagu üks maakond, wõi on ta nüüd isejefew?“ küsib. Kui wähe meist weel teatakse!

„Millest te elate siin?“ huwitun mina.

„Jah, see ongi mõistatus paljudele,“ wastab mees.

„Noh, jahipidamisest ja kalastamisest kõige rohkem ja siis on meil porod“. Nüüd on riik hädaabitõid torraldanud. Kuidatame ühte järwe, et wõida heinamaaks.“

„Kas tajub see ära?“

„Aga mis meil sellest. See riigi asi. Riik maksab, meie teeme tööd.“

Dine matt tundurimäele.

Wõis olla umbes kell 11 õhtul, kui jõudsim Enontekiöste. Wastas lahke kirikhärra R. Tutvuneme, jutleme ja plaanitame matka üles mäele. Õpetaja walmis ise kaaja tulema, kui walmis oleme tema aiemel hommikul kirikus jutlustama. Tõrgume wastu, meie pole sarnaselt riidetatudki. Olime Muonios õpetajalt saanud jalga suured kollased weesaapad, pikkade üle põlwe säärtega, minu omad lisaks weel wärskelt tõkatiga wõitnud — kuidas neis lõlab minna üles kantslisse.

„Bole sest midagi. Ega saapad seal wälja paista, need jääwad warju,“ julgustab õpetaja.

Ruttu oli õpetaja organiseerinud matkaseltki, kuhu kuulusid peale meie ja õpetaja oma prouaga weel kohapealne nimismies**) abikaasaga, halastajaõde ja keegi noormees, õpetaja jügulane.

Kõhe õpetaja maja taga lookles pikk, kitsas, kuid üle 100 meetri sügaw Dunasjärw. Pikad kitsad sulgferged paadid liikuti weelile ja algaski sõit üle järwe teine poole kaldale ja sealt edasi läbi kängus metsawõjastiku Dunastundurile. Kell wõis olla wäljasõites umbes 1 öösel, kuid tunne ja ettekujutus oli õhtune. Ehkki päike oli pilwe taga ja ei paistnud täiel iäral, ometi oli salapäraselt walge. Ei saanud kuidagi kohaneda mõttega, et on õõ, seda wõis jäweldada ainult sellest, et pea tundus sada wõi paarlada grammi raskemana kui muudu, kuigi erilist wäsimust ei olnud.

See oli wõitlusõõ. Naguiks määris oma näo, kaela ja käed pigiõliga, kaitiaks jääskede wastu. Sellest hoolimata tuli pidada meeleheitlikku wõitlust nende sõjakate olemustega, kes terwete esadrillidena torraldasid ägedat kallaletungi. Kaseõkstei-wihaga wastu nagu, kaela, siis möõda käsi, nagu jaunas — nii pea fõgu teekonnal. Oli aitas waid paariks-kümneks minutiks, siis pidi uesti wõidma.

Kõrweks nimetatavad soomlased seda maastikku, millest läbi sammujime. Kuid ilus on see kõrbe omas diechtes. Siin käib kõik ruttu. Alles maailmus sõitnud inimesed regedega,

*) Põhja pödrad. **) Riiklõnna politseiülem.

nüüd käi jüdaöösel järgiväel ja imetle kõrve üffildast, melaufoolset itu.

Õpetaja on taaja võtnud liblikate püügivõrgu ja nüüd vole liblikail enam põli. Üks kui teine langeb saagits ja pannakse mürgipurki valgeile puuvilladele puhkama wiimast und. Siin pesitseb mõningaid harukordseid liblikaid, mida mujal harva ette tuleb ja nende eest maksetakse head hinda. Surnupealuuga liblika eest näit. maksetakse 10.000 Soome marka. Väga tasuv püük, ainult sarnast liblikat on saadud paarikümne aasta kestel paar tükki.

Mägi on üle 700 meetri kõrge ja kannis järft. Kohwi ja unetulega waevatud jüda tahab mõnigi kord nõrkeda samudes ülespoole. Õpetajaproua väsjibki mäele jõudmata.

Üleval mäel on järw, wiis meetrit iugaw. Siin on weel laialt lund, millest vole päikene saanud wõitu.

Kohwijoomine mäel.

Kaajas oli kohwikatel ja kõik wajalikud abinõud. Niimismies teise noormehega olid warem kohale jõudnud, teest korjatud raagudest teinud tule ja kui jõudsi sine sinna, algas kohwijoomine.

Jmelik, siamaani oli olnud ifka tunne, et on õhtu, kuid peale kohwijoomise märkajime, et on hommik. Kuhu aga see õõ oli jäänud? Ei tea.

Üks kruus teise järele kaob kohwi. Uuesti ja uuesti pannakse katel tulele. Lapis juuakse palju kohwi kui mujal Soomes, kuigi meie arust soomlane üldiselt juba palju enam kohwi rüüpab. „Ja, Lapis juuakse paar-kolm liitrit õõ jookul kohwi,“ tähendab noormees.

„Soomlased sureksid wiift küll, kui kohwi ei saa?“ küsin.

„Mina küll,“ ütleb halastaja-õde.

„Piinarikas surm see oleks,“ lisab noormees.

Jmelik on see tunne, mis waldab inimest kefet tundraid — nii ütlik, kurblik, mafendunud ja siiski midagi siduwat. Keegi proua, kes oli paljude maades reisirnud, ütles Lavi tundrate kohta, et sellist pole ta weel läbi elanud. Ruhtus juft parajasti olema ka päikesewarjutus — ja see on nii suurepärase loodulênähe juft siin Lapis. Alles paistis päikene, kui pikkamööda pimenes ja taewal hakkasid äärama tähed kui talweöö. Ja siis mõõdus taas kõik.

On kell 8 hommikul, kui oleme tagasi õffelt matkalt. Wiim on üle, päite paistab soojalt, äärab peegelsiledas järwepinnas ja pühapäewahommikutst rahu segawad waid üttsitud aeruldõgid. Hääl kandub kaugele hõbelelgena. Kõlas weel puhkawad inimesed. Kalad teewad hüppeid wees ja püüawad sääski. Pole wäsimust, pole und.

On imeliift ioe. Siis-Lapimaa on Soome sojemaid kohti lumel ja külmin — talwel. Oleme sellest soojusest üllatatud. Kraadiklaas näitab wilus üle 25° C. järele. Wõta tas wõi päikesewanni, kui jääied ei takistaks. Talwel selle eest kuni 45° C. järele külma. Siis pauguwad pakased. On wäga terwisline siin Lapis, Tornio ja Muonio jõgede orgudes, eriti aga Enontekiõs, sest walguis siildab wäga palju ultravioletti kiiri ja taimestik on haruldaselt witaamiinirikas. Keegi meie sõber, wanahärra, tõendas, et on lühikeste ajaga seal oma kopyutatarri wälja arstinud.

Mii piinut kui lõunapool Lapis põllutõõd on, hünnib see ime kiirusega: külwist kuni lõikluni kestab ainult kuus nädalat. Seda edustab alaline päike!

Siamaaarmastus.

Jstume kirikla awaras heledalt walgustatud ja mugawas

faalis peale jumalateenistust ja jutleme. Minu kõrwal koguduse katekeet, tüie mees, muheda olemisega, ja esindab Lavi hingeelu omas omapärais. Ta on juba pikemat aega katekeediks olnud, s. o. fooliõpetaja, kes rüudab külast külla ja õpetab lastele lugemist, kirjutamist ja wähe muidki algaineid. Kihelkond on suur, külad wäikesed ja ükssteijest kangel, seepärast on sarnane mees hädatarwilik.

„Meil on Lapis hea olla,“ ütleb ta nii isamaaliselt. „Kui ka keegi annaks sada lehma ja wastawa maa Eestis, siis ka ei wabetafs oma eluõhta. Miljonite eest ka ei wabetafs. Ja mis meil siin wiga! Pole kunagi kiiret, ega kartust, et rongist maha jääb. Mina on aega ja talwel saad magada nii palju kui tahad.“

„Mga jääied?“

„Ma, need on meie sõbrad.“

Kohwijoomine mäel. Ees vasakul P. Sink, paremalt äärelt paistab A. Uuemõis, keskel seisab õp. Kallio. Taga järw ja sulamata lumi.

Kui jäästi pole, siis pole midagi. Siis pole õiget juwetki, kui puuduwad jääied. Kes ajab siis meie porod kofku, kui jäästi pole?!“ Selgub, et porod muidu laiali lähets liig kaugele ükssteijest, kuid sääskebe pärast tulewad nad kofku, külg külje wastu, et wähem runni jääks sääskebele puremiseks. Siis muidugi sarnaselt palawas higist awaras õhus tundub jääskedelgi liig paha ja nad ei tulegi kallale. Mii aitawad siis jääied tarjajeid.

„Ja-ja,“ jatkas katekeet. „Lapis on hea olla. Pole karta, et keegi pusjitat, warastab wõi muud kurja teeb, negu mujal maailmas. Oleks parem, kui nad seda teed siia poleks teinudki — oleks wõinud jääda ainult Muonioni.“

Müüd segawad ainult meie rahu.“

Lapimaa elaniku iseloom on tasakaalukas ja rahulik. Muonio õpetaja Kauppinen jutustas mulle sellestki wanast õpetajast, kellel oli wiisits õelda, kui midagi tähtsamat tuli otustada: „Enne magame ja siis otustame.“ Lapis on aega küllalt, asi eest ära ei jookse. Ja õigus ka — otustamisteks on waja selget pead.

Kes õiget puhkust ja erafu elu tahab nautida, see sõitku Lappi. Siin on selleks ääretud wõimalused.

Kirikutee, mille pikkus 400 km!

Enontekiõ kihelkond on pindalalt pea sama suur, kui pool meie Eestimaad, kuid elanikkude tihedus on 0,13 inimest ruutkilomeetrile. Mõned külad asetsewad kirikust kuni 200 km kaugele. Pole siin kõrwes õiget teed ega rada. Õpetaja jutustab, kuidas tal talwel reisi tegemiseks sinna ja tagasi porodel kulus ligi faks nädalat.

Millises raskes seisukorras on inimesed siis, kui keegi sureb. Üksainuke furnuaed on ja see on kiriku juures — sinna kõik wäsinud teekäijad tuatse. Waerwaline on see tee. Suuremalt oialt tuleb puujärki kanda, sest jõiduteed pole. Tuleb järw ette, siis paati, üle järwe ja taas edasi kuni 200 km käidud. Selle järele, kui surmu maetud, algab jama pikk tee tagasi.

Pole parem lugu ka laulatusega. Kes Lapis abiellub, sellel ei tarwitte enam teist pulmareisi ette wõtta, sest pulmateel saab ta küll reijida, et jatkub sellestki.

Inimesed on harjunud siin sellega. Wanad mehed käiwad sajad kilomeetrid maha. Teed ei mõõdeta kilomeetritega, waid penikoormatega.

Selline on Lavi elu.

Rahesaja-aastane misjon (lõpp).

kõige suuremad waenlased, kes ei soovinud orjade usklikuks saamist.

Kui Zinzendorf 1738. a. St. Thomase saarele sõitis wendi waatama, küsis ta, kui saar juba paistis, kahe wenna käest, kes ühes olid tulnud abi tooma endistele wendadele: „Aga mis siis, kui meie elus ei leia ühtegi wendadest?“ Seal wastas üks wend rahulikult: „Noh, siis oleme meie siin.“ Kui Zinzendorf maale tuli, kuulis ta, et misjonärid olid juba kolm kuud wangimajas. Is-tanduste omanikud olid wihast selle üle, et neegrid usklikuks saanud, neid lastnud panna wangimajja. Zinzendorfi mõjutusel lasti neid jälle lahti. Sealt wälja tulles olid wennad armetumas olekus.

Zinzendorf käis ka tööd Põhja-Ameerikas waatamas, seal elas tema oma tütreaga ühes onnis, mis puukoortest oli tehtud. Indiaanlased mõtsid teda rõõmuga wastu. Kui Zinzendorf Ameerikast tagasi tuli oli ta ihu paijeid täis.

Wenaste koguduse misjonitöö indiaanlaste keskel oli üks kõige enam õnnistatud töid. Indiaanlased said täiesti uuteks inimesteks. Iseäranis David Reisberger töötas kui isa nende keskel kuni surmani. Aga see töö on olnud ka üks walurikkamaid töid — sai täiesti ära häwitatud; paganad-indiaanlased ja ka walged tappsid neid kristlike indiaanlasi ja häwitafid nende külad. Need olid täielikud märtrid oma usu pärast ja lastid ennaft tappa ilma wastupanuta. Nende tapmine on Ameerika ajaloo üks werisemaid ja jõledamaid lehekülgi.

Prægu on Wenaste kogudusel misjonitöö indiaanlaste keskel Kalifornias. Tähtis on ka töö Kesk-Ameerikas. See töö on aga wiimaseil aastail palju kannatanud maawärisemiste ja mäsude läbi, mis Kesk-Ameerikas nii sageli forduwad.

Nüüd teewad juba enamisti kõik ewangeeliumi-ufu kogudused ja kirikud misjonitööd. Aga ühelgi kogudusel ei ole nõnda, et nende paganakristlaste arv ületab emakoguduse liikmete arwu. Wenaste koguduse liikmete arv on umbes 40.000. Neist on Saksamaal ja Schweitsis umbes 8—9 tuhat. Teised Inglismaal ja Põhja-Ameerikas. Paganakristlaste arv on aga 140.000.

Üks wäga tähelepandaw joon Saksamaa Herrnhuti Wenastekoguduses on nende suur ohwimeel. Peale misjonitöö on nendel ka suur sihemisjoni ja kaswatustöö. Seal juures on enamik liikmeist kehtseisusest, käsitöölised. Rikkaid on wähe. Aastane wäljaminek nende ettevõttele tõuseb sajandite miljoni sentideni. Iga liikme peale tuli enne maailmasõda umbes 4000 senti misjoni heaks. Wõime Jumalat tänada, et Tema seda wäikest kogudust on nõnda tarwitanud.

Nähes, kuidas Saksamaa Wenastekogudus on tööd teinud, nii suure hoole, armastuse ja ohwimeelega, kihutagu see ka meie „Jõuluõhtu“ lugejaid tööle Issanda wiinamäel. Ohwerdagem jõudmööda misjoni heaks. Ürgem kogugem enestele warandust maa peal, waid kogugem seda taewas. Tehkem tööd, nii kaua kuni päew on — öö tuleb, siis ei wõi ükski enam midagi teha.

P. Sink.

Saar Valamo rahutul Laadoga järvel, muust maailmast lahus, kui kõrve oasis, veest ülesse ringutab. Laineist tal värvel ja klooster kuldtorneil ja kupli topaasis. Seal liiguvad mungad, rüüd mustad ja pikad, juus samuti pikk. Taga loobumisirada. Siia paisand neid tormid. Ei lõbudest rikkad siin päewad. Nad otsivad rahusse rada — teed Jumala juure — üht saart keset mere, tuuli hulvavaid, petliku vaevade elu. Jäid sõprade pilleerkaar, omaksed, pere — paadis üksikus sõitsid, vaid kaaslaseks valu.

Kesköösel ju kostab siin kellade kumin: ööpalvelust harjutab väsinud keha. All võlvide kajab laul, palumissumin. Tummalt vaatavad pildid. Nõrk küünalde eha. Issand halasta! hardalt ja korduvalt kumab. Märke risti ja kummardust ohtralt siin sajab. Hinges pime. Ta soos nagu uppuja sumab. Valgust rahu ja päästmist hing mungagi vajab.

Valamo.

Nüüd öitsevad Valamol lõhnavad roosid. Oisvalges on põõsad ja imelist urma, kui viirukit puistavad rooside toosid. Kuid sireleid haarand agoonia surma. Laev valge kui luik, rist ta mastil, teeb reise. Seal tulevad härrad ja daamid nood kauge [maailma. Munk laeval, munk sadamas tervitab teisi. Laev valge ja suvi toob elustust eraku silma.

On sügis. On öitsend kõik lilled ja roosid. Saarel vaikne ja surnud, vaid rahutud tuuled on jäänud ja tantsivad lainete poosid. Kloostri hämaras paluvad munkade huuled.

All lehtede sao munk kurblikult käib. Kõik variseb kaob, ajahammas kõik pureb, ka kloostri kaob — nii mungale näib — kui noori ei ole ja temagi sureb.

9. VII. 32. Soomes.